

slovenské dotvčky

ročník XIV číslo 10 október 2009

18 Kč

0,6 €

**Za Slovákmi na
Zakarpatsku** (str. 4-6)

**Storočnica
Dušana Pálku** (str. 8-9)

Galéria v knihe (str. 14)

Maliarka Zemplína (str. 24)

**Katka
Ivanková:
herečka
za milión**

MAGAZÍN SLOVÁKOV V ČR • ČESKO-SLOVENSKÉ VZŤAHY • KULTÚRA A SPOLOČNOSŤ

Pár slov o podanej ruke

Nad'a Vokušová

Ako ste si určite všimli, v našom časopise sa nezaobráame výlučne Slovákmí žijúcimi v Česku a díaním v krajine ich pôvodu, teda na Slovensku, ale neraz informujeme čitateľov aj o Slovákoch, ktorí sa ocitli takmer vo všetkých kútoch sveta. Ako sa vlastne stará rodná krajina o svoje dietky, ktoré sa z tých či oných dôvodov ocitli za jej hranicami? Veľmi konkrétne sme to zistili v správe o štátnej politike starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí. Odhaduje sa v nej, že

Slabinou v týchto žiadostiach opäť, rovnako ako v minulých rokoch, bolo to, že sa ich málo týkalo záchranu kultúrneho dedičstva, archíválií, vedy a výskumu či spracovania dokumentácie.

Stalo sa už takmer akousi tradíciou, že najviac žiadostí prichádza od Slovákov zo Srbska, Maďarska a Rumunska, teda z Dolnej zeme. Veľké množstvo projektov sa týka najmä vydávania krajaných novín a časopisov a nezaostáva za nimi ani budovanie kultúrnych stánkov či rekonštrukcie už jestvujúcich. Ministerstvo financií povolilo Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí prekročiť záväzné limity štátneho rozpočtu na minulý rok na výstavbu a vybavenie nového Slovenského domu v maďarských Mlynkoch a na projekty tamojšej slovenskej samosprávy takmer o 359 tisíc eur (10,8 miliónov korún). Na rekonštrukčné práce novej budovy pre 21. školu s vyučovacím jazykom slovenským a Slovenské kultúrne centrum v Užhorode sa vyčlenilo z rezervy predsedu vlády a rozpočtu ministerstiev školstva a zahraničných vecí 199 163 eur (6 miliónov korún).

Možno je dobré pripomenúť, že o stovky vzrástol aj počet žiadateľov o vydanie osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí - najviac nových záujemcov bolo z Ukrajiny, Rumunska, Srbska a USA. Prichádzajú však žiadosti aj z takých netradičných krajín, ako je Alžírsko, Peru či Argentína. Majiteľ tohto osvedčenia, ako sme už niekoľkokrát našich čitateľov informovali, nadobudne prechodný pobyt v Slovenskej republike a nemusí tiež žiadať ako iný cudzinec o povolenie, keď sa chce na Slovensku zamestnať. Pri vydávaní spomínaných osvedčení spolupracuje úrad s hraničnou a cudzineckou políciou. Pre zaujímavosť: vďaka tejto spolupráci sa zistilo, že v dvadsiatich piatich prípadoch predložili žiadatelia falzifikáty dokladov o slovenskej národnosti, aby mohli získať osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí...

Vypočítala som len niekoľko zložiek pomoci Slovenska svojim krajanom, i keď ide o zložky najpodstatnejšie. Prichádza koniec roka a s ním aj schvaľovanie rozpočtov. Verme, že rovnako tak

krajiny, v ktorých žijú občania slovenskej národnosti, ako aj vláda ich rodnej vlasti, budú naďalej podporovať integritu krajanov do väčšinovej spoločnosti, a na druhej strane aj udržiavanie si národného povedomia, kultúry i vzdelávania v rodnom jazyku. Táto podaná ruka je podstatná na prežitie toho slovenského v nás...

PRAGA - TERRA INTERCULTURALIS

Medzinárodná konferencia o národnostných menšinách v Strednej Európe je už tradične hlavným podujatím projektu Visegrad - Terra Interculturalis, ktorý od roku 2006 realizuje Slovensko-český klub s podporou Medzinárodného visegrádskeho fondu. Konferencia sa dosiaľ vždy konala na Slovensku, na zámku v Budmericiach. Rok 2009 priniesol zmenu - účastníkov hostila 24. - 26. septembra Praha, konkrétne Nostický palác, sídlo Ministerstva kultúry ČR, kde sa rokovalo, a hotel Marriott Courtyard, kde sa bývalo. Ale nechýbala ani irečito slovenská recepcia v reštaurácii „U dvou Slováků“, výstava Rudolfa Filu, teda českého autora zo Slovenska, v Galérii SOGA, či staročeská večera v reštaurácii „U zlatého preclíku“, ktorá sa ešte donedávna vďaka maďarským spolujazdcom volala „Visegrad“. Teda aj v tomto smere: Praga - Terra Interculturalis.

Na konferencii bola prvý raz v rámci formátu V4+ zastúpená aj Vojvodina, teda najsevernejšia a najviac multikultúrna časť Srbska. Sprievodné podujatia boli venované tentoraz po literatúre a divadle výtvarnému umeniu. Jedna netradičná výstava k päťdesiatemu výročiu slovenského časopisu Život v Poľsku sa konala aj priamo v Nostickom paláci.

Myšlienka, s ktorou prišiel vtedajší slovenský veľvyslanec v Prahe a dodnes predseda organizačného výboru projektu Ladislav Ballek, teda žije a rozvíja sa. O konferencii budeme podrobne informovať v ďalšom čísle Slovenských dotykov a vyjde aj zborník.

Zúčastnili sa na nej popri zástupcoch menšín z piatich krajín aj predstavitelia politického a kultúrneho života, diplomati zainteresovaných krajín, ako aj vedeckí pracovníci. Pozoruhodné bolo, že - ako vždy - v tomto formáte sa diskutuje vecne a mimoriadne priateľsky. Nič nie je atmosfére konferencie vzdialenejšie, než konflikt, do akých často upadajú politici, keď je diskusia o menšinách ponechaná iba na nich...

Vladimír Skalský

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOUNEK

mimo územia Slovenska žije a pôsobí viac ako dva milióny osôb slovenského pôvodu. V dôsledku hospodárskej krízy sa však v poslednom čase začali z niektorých krajín vracat' krajanovia späť. Pravdu povediac, ide najmä o mladých Slovákov, ktorí odišli do zahraničia za prácou - tento fakt sa takmer vôbec netýka tých, ktorí žijú mimo Slovenska už niekoľko generácií...

Slováci žijúci v zahraničí získali minulý rok zo Slovenska na podporu svojich aktivít 1 327 757 eur, čo je približne 40 miliónov slovenských korún. O dotácie v hodnote 4,135 milióna eur (teda 124 573 milióna korún) požiadali krajanovia z dvadsiatich siedmich štátov vrátane Svetového združenia Slovákov v zahraničí (jeho vedenie má napokon hlavnú zásluhu na tom, že grantový fond pre zahraničných Slovákov sa výrazne navýšil oproti predchádzajúcim rokom). Podporených napokon bolo 536 z 847 predložených projektov.

Občania proti ťažbe uránu

Environmentálne mimovládne organizácie Greenpeace, Priatel'ia Zeme - SPZ, občianske združenie (OZ) Sosna a OZ Brečtan, a 113 488 občanov Slovenska podpísali petíciu proti plánovanej ťažbe uránu na Slovensku.

Environmentalisti začali zbierať podpisy na petíciu pred viac ako dvoma rokmi na celom území SR. Hárky podpísali najmä ľudia z oblastí, ktorých sa plánovaná ťažba dotýka priamo a to už aj prostredníctvom geologického prieskumu. Veľkú podporu mala petícia napríklad v regióne Nové Mesto nad Váhom. Tamojšie samosprávy spolu s Trenčianskym samosprávnym krajom prijali uznesenie, v ktorom nesúhlasia s možnou ťažbou uránu v regióne.

Tridsaťpäť percent signatárov petície pochádza z Košického kraja, v ktorom lokalita Jahodná je asi najviac ohrozená rizikom ťažby uránu. Na Slovensku je momentálne 15 území, kde prebieha geologický prieskum, urán sa však zatiaľ nikde neťaží. Greenpeace tlmochí obavy

občanov, že prieskum sa nerobí preto, aby Slovenská republika vedela, aké má zásoby, ale preto, že je tu záujem ťažiť urán, a práve toho sa environmentalisti obávajú.

Riziká prípadnej ťažby uránu vidia predovšetkým v narábaní s obrovským množstvom rádioaktívneho materiálu. Po oddelení uránu z rudy zostáva viac než 99 percent objemu horniny ako nepotrebný odpad. Vzhľadom na prítomnosť mnohých ďalších rádioaktívnych prvkov obsahuje tento odpad asi 85 percent pôvodného množstva rádioaktivity. V uránovej hlušine sú však prítomné aj niektoré toxické látky, napríklad arzén, olovo a ďalšie ťažké kovy. Celková rozloha uránových prieskumných území už dnes v SR presahuje 400 kilometrov štvorcových, pričom väčšinu licencií na prieskum majú pod kontrolou zahraničné spoločnosti z Kanady a Austrálie.

Do začiatku augusta prijalo 41 dotknutých obcí a miest uznesenia, v ktorých vyjadrili svoj zásadný nesúhlas s prieskumom uránových rúd a ich prípadnou ťažbou na svojom území.

V Bratislave žijú dlhšie

Muži z Bratislavy sa dožijú o sedem rokov viac než muži z Trebišova. Podobne sú na tom aj ženy. Vyplývalo to z údajov Výskumného demografického centra. Najdlhšie žijú obyvatelia Bratislavy, západného Slovenska a Považia. Najkratšie sa zo života tešia ľudia na juhu stredného a východného Slovenska. Dlhšie žijú vzdelanejší ľudia, ktorí sa starajú o zdravie. Lepšie zarábajú, dovoľia si kvalitnejšiu stravu a zdravotnú starostlivosť.

Na juhu stredného a východného Slovenska ľudia, podľa Jána Mészároša z demografického centra, žijú kratšie aj preto, lebo nevenujú pozornosť preventívnym zdravotným prehlídkam. Život im skracuje aj nezdravá strava, fajčenie a priveľa alkoholu. Juh stredného Slovenska má najvyššiu úmrtnosť na choroby obehovej sústavy. Na juhovýchode je vysoká dojčenská úmrtnosť. V týchto regiónoch sú navyše rómske osady, kde nie je často ani pitná voda a ľudia prakticky nechodia k doktorom.

Vít'azní včelári

Výrazný úspech dosiahli slovenskí včelári na svetovej výstave včelárstva Apimondia 2009 vo francúzskom meste Montpellier. Producenti medu a medových výrobkov zo Slovenska na nej za med a medoviny získali jedenásť medailí, z toho päť zlatých.

„Tohtoročné zastúpenie Slovenska na výstave Apimondia 2009 bolo mimoriadne silné, svoje výrobky sme prihlásili takmer do všetkých vyhlásených súťaží. Ziskom jedenásť medailí sme doslova prevancovali včelársky svet. Opäť sme dokázali, že na Slovensku produkujeme med výnimočnej kvality,“ povedal o úspechu slovenských včelárov predseda Slovenského zväzu včelárov Ľudovít Gál. Na Slovensku je však spotreba medu relatívne nízka, dosahuje len necelých 500 gramov na osobu a rok. Vyše 14 tisíc včelárov, ktorí obhospodarujú asi 240 000 včelstiev, vyprodukuje ročne viac ako 4000 ton medu. Časť z neho vyvážajú do západnej Európy, preto sú získané ocenenia na spomínanej výstave mimoriadne cenné.

... rozum zostáva stát'

Z októbrového zápisníka Ďurka Pražiaka

Včera mi vytrhli predposledný zub múdrosti. Za to, čo budete čítať dole, ručím už len tým posledným. Poviem vám, cítiť sa sprostejší nie je nič veselé. Ale naučí vás to určite pokore. Už nie ste vo všetkého hneď hotový, už niektoré veci dokonca začínate nie že chápať (posledný zub nepustí), ale častejšie sa pristihnete, že uvažujete ako istý Vasisualij, hrdina zo slávneho sovietskeho románu Zlaté tela: A možno to tak musí byť!

Napríklad o slovenských novembrových krajských voľbách čítam, že opozícia ide do nich bez županov. Vsadili zrejme na holú pravdu - nemáme čo skrývať. Gesto mužov! Aj niektorí českí politici sa nechali v lete vyfotiť na bilbordoch len tak v slípoch, so zatiahnutými bruchami. Odvážni chlapi. Iste sa ich raz dočkáme na fotkách aj celkom holých a dôjde na porovnávaciu a premeriavaciu predvolebnú štúdiu. Lebo politický boj nabera čoraz vzrušujúcejšie formy. Minimálne sa nasmejeme. Teda, chvíľami.

Aj novinárom poskytujú súčasné politické boje pekné príležitosti. Jeden slovenský zo SME prirovnáva posledné pohyby českej politiky k opitému futbalovému rozhodcovi: „Potácal sa na ihrisku, pískal nezmysly, nedokázal zrozumiteľne rozprávať. Niekedy ani sám nevedel, prečo do pištálky fúkol. Mal v tom poriadny chaos, vyslovene sa trápil... povedali sme si, že do polčasu vydržime. Po ňom sme už trvali na tom, aby rozhodca nepokračoval. Chceli sme od neho, aby sa podrobil aj dychovej skúške, no odmietol. Tvrdil, že nič nepil, iba užil ibalgin (sic).“ Toľko vtipný slovenský novinár o českej politike posledných týždňov... vlastne, prepáčte..., aha, tuším som to trochu domrvil... nie, nie je to o českej politike, je to o konkrétnom slovenskom opitom futbalovom sudcovi v zápase Trstená versus Martin. Prepáčte. Čím mi to mohlo pripomenúť terajšiu českú politiku, veru nechápem...

Asi je čas zapíť Ibalgin. Glo-glo-glo. Ozaj, pitie. Medzi slovenskými krčmármi vypukla pobavená panika. Vraj bude koniec krsteniu. Rozumej: dolievaniu alkoholu vo fľašiach vodou alebo čajom či okenou, ako sa v krčmách, baroch i reštauráciách bežne robieva už od nepamäti. Slovenské ministerstvo financií chce nechať namontovať na fľašky antidolievacie uzávery. Nepamätní ministerski blázni! Krčmára neošmeckneš! Aj keby na ministerstve vymysleli neotváracie fľaše, slovenský muž za pultom sa vynájde. Že ako? To radšej nepoviem, lebo zisťujem, že

si musím dávať väčší pozor na ústa. Vlani na Silvestra, keď sme na kopci Javorové nad Tvrdošom už tradične veselo odprevádzali, spolu s desiatkami ďalších Oravcov z okolitých dedín a mestečiek, starý rok, napísal som do tamjšej vrcholovej knihy želanie: „Do nového roku dobré vetry do plachiet, Orava!“ Čo čert nechcel, prečítal si to zrejme po mne tvrdošinsky starosta a teraz sa dozvedám, že na tom krásnom kopci nad Tvrdošom, odkiaľ je nádherný pohľad na všetky svetové strany - i Choč driečny sa milo pozerá -, idú do dvoch rokov postaviť veterný park, čiže tie gigantické veterné vrtule na elektrinu. Že ja baran som si na Silvestra radšej nezahryzol do palca... hoci tým predposledným zubom múdrosti.

Aký by to bol mesačný zápis bez orla slovenského, národná podtatranského, Jána žilinského, šéfa to parlamentnej strany, však. Cíti krivdu. Nik z opozície si s ním nechce sadnúť v televízii pred kamery a pustiť sa do junáckej politickej pasovačky. A toľko tém sa núka - napríklad Maďari! Alebo - Maďari!... Ale všetci sa ho pýtajú len na samé sprostosti: že odkiaľ vzal peniaze na tryskáč a podobné. Kde tu je politická kultúra, kde noblesa, kde súper, kde sever? Kde Maďari? Pri tom televíznu sledovanosť mal vždy skvelú. Niektorí zlí, zrejme platení opozíciou a Maďarmi, hovoria, že to vraj najmä preto, lebo v slovenskej televízii naďalej trvá veľká kríza v žánri zabávačov.

Inde je zabávačov dost'. Zo svojich politikov a z toho, čo vyvádzajú v parlamente, sa aj slovenskí občania zväčša celkom radi smejú. Ale len do chvíle, keď sa im doslova pred očami zhmotní nejaký zákon. Napríklad keď im v záhrade za domom začnú bagre cestárskych firiem odhríňať ornicu. Márne sa rozčulujú, márne protestujú. Je to v štátnom záujme. Áno „špeciálny“ vyvlastňovací zákon, prijatý na Slovensku pred dvoma rokmi, aby umožnil urýchliť výstavbu ciest a diaľnic, nesie prvé ovocie „Práce sa vykonávajú v súlade so stavebným povolením vydaným v znení zákona o mimoriadnych jednorazových opatreniach,“ odpovedajú dnes cestári šokovaným majiteľom pozemku, ktorý nebol ani vykúpený, ani vyvlastnený, a predsa sa na ňom začala stavať cesta. Že čo na to slovenský ústavný súd, ktorému už pred poldruha rokom pristalo na stole podanie v predmetnej veci? Áno uhádli ste, práve sa nad ním chystá zamyslieť.

A veď aj smiech cez slzy je smiech, no nie? Radšej zapijem druhý ibalgin. Glo-glo-glo.

Jedným z najväčších lákadiel letného festivalu Kremnické gagy bol kabaret „Raut na púl párku“. Detaily nám prezradil líder retrokapely Funny Fellows ROMAN FÉDER, ktorý projekt s legendou českého divadla Semafor Jiřím Suchým vymyslel.

Skúška z humoru

Ako vznikol nápad spojiť Jiřího Suchého so skupinou Funny Fellows?

Bolo to vďaka povodni. Keď zatopilo v Prahe divadlo Semafor, prišlo mi na um zorganizovať niekoľko koncertov, spojených so zbierkou na jeho obnovu. Tam sme sa osobne spoznali s pánom Jiřím Suchým a Jitkou Molavcovou. Neskôr v českej televízii pripravovali Silvester, kde s našou speváčkou Zuzanou Haasovou účinkovali v programe „Dixie ako Brno“. Bola to dobrá spolupráca a aj výsledok bol zrejme príjemný, lebo od toho momentu sme s pánom Suchým účinkovali na viacerých akciách.

Do Kremnice ste prišli s programom, kde sa predovšetkým improvizovalo, no divákov výsledok nadchol. Dlhú vás nechceli pustiť z javiska.

„Raut na púl párku“ je skutočne postavený na improvizácii, iba hudba a piesne sú pevnou zložkou. Je to ozajstný kabaret, kde reflektujeme to, čo sa aktuálne deje, čím žijeme, ale v našom prípade cez láskavý filter obdobia tridsiatych rokov. Narážame tým na historickú špirálu.

Bolo zložiť dotiahnuť tento spoločný projekt do úspešného konca? A neplánujete ho zopakovať?

Divadlo aj kabaret predstavujú umenie neopakovateľného momentu. Preto všetky filmové záznamy takýchto predstavení sú unikátne a kabaretné koncerty so Zuzkou Haasovou sú vždy neopakovateľné. Bolí sme na festivale, kde sme celý program viedli v poľsko-anglickom dialekte. Je to možné preto, lebo partner na javisku vám rozumie a Zuzana je dobrá herečka, ktorá počúva a rozvíja témy. Preto sa dopĺňame. V prípade pána Suchého nemusim hádam nič hovoriť ani dodávať. Je to všetkým jasné. Zo začiatku som mal rešpekt ho v niečom doplniť, ale potom sa mi čosi podarilo a on to pochválil. Mal som pocit, že som práve urobil skúšku z humoru.

Hoci Kremnické gagy sú známy festival, ako sa vlastne podarilo presvedčiť takúto osobnosť na návštevu malého mesta?

Už minulý rok som pána Suchého oslovil, aby sme spolu účinkovali v Kremnici, ale z časových dôvodov sa to nepodarilo. Pán Suchý však vždy dodržal sľub, tak to vyšlo teraz.

Semafor to nie je iba divadlo, ale legenda pre viaceré generácie. Vy tvrdíte, že keby nebolo Semaforu, nebolo by populárnej hudby. Ako ho vnímate dnes, keď oslavuje polstoročie existencie?

Myslím si, že je to tak, aj keď je to povedané s trochou divadelného zveličenia. Stačí si len spomenúť, kto všetko cez Semafor prešiel. A tak k nemu pristupujem - ako k porcelánu po babičke, z ktorého popijame nedeľnú kávu. Pravidelne, sviatočne, s úsmevom.

Jiří Suchý sa stal zároveň krstným otcom najnovšieho CD Funny Fellows s názvom „Jaj Zuzka, Zuzička“. Pokrstil ho v duchu vášho kabaretu príznačne - párom. Akú hudbu na albume nájdeme?

Myslím si, že poslucháč sa nebude nudiť. Každá pieseň je iná, Zuzka sa predstavuje v rôznych podobách a štýloch prejavu. Hudobníci Peter Baran, Daniel Valášek, Pali Ivičič, Jozef Scheiner aj hostujúci Anton Popovič vytvorili výbornú atmosféru. Je to humorné CD a dúfam, že je to na ňom aj počuť.

Jednou zo zaujímavostí nahrávky sú „altfonické“ výkony Zuzany Haasovej. V Kremnici ste povedali, že je jedinou altfonistkou na svete. Je to naozaj pravda?

Opäť je to trocha nadnesené, aj keď je na tom čosi pravdy. Tento nástroj zapadol do zabudnutia ako mnohé ďalšie. Je to škoda, preto sme ho vytiahli a snažíme sa ho oživiť. V takomto ohrození sú však aj ostatné nástroje. Keď hráme s Divadlom Haaf hudobnú rozprávku pre deti, zisťujeme, že deti už nepoznajú klarinet, tubu, akordeón. Myslia si, že všetko robí počítač. Prispievajú k tomu aj niektorí nie veľmi múdri a fundovaní tvorcovia v divadlách, ktorí zaznávajú živý orchester. Vlastne tak ochudobňujú diváka. Je to škoda.

Do kabaretu ste v poslednej chvíli vtiahli aj operného speváka Martina Babjaka. Ako ste ho presvedčili, aby zahral na fujare černošské blues a zaspieval skladbu „Šantánová myš“?

Martina som nemusel prehovárať. Je to úprimný človek so širokým srdcom a výborným zmyslom pre vtip. Svoj výstup si pripravil sám a spolu sme doladili už len pieseň „Šantánová myš“. Telefonicky sme sa dohodli na detailoch a podarilo sa. Samozrejme, takto sa dá spolupracovať iba s kolegom, ktorý je pripravený a sám na sebe denne tvrdo pracuje. Martin je profesionál európskeho formátu. Pieseň je z hry

Semaforu „Revizor“, je divadelná, o divadle, a preto tam bola.

Podľa internetovej stránky kapely ste aj jej šóferom. Dá sa to zvládať s pozíciou kapelníka?

Šóferovanie ma baví a u nás v aute je vždy veselo. Ak viete, čo je to muzikantský humor, tak si to dokážete predstaviť. Narážky ako „počúvaj otec, tam v druhom takte sa čo stalo? Vypadol ti talent alebo čo?“ sú súčasťou našich ciest. Zuzana sa počas jazdy aj maľuje, aby už na koncerte bola upravená, lebo niekedy sú podmienky v zákulísi sporné.

Kveta Fajčíková

Za Sovietskeho zväzu na Ukrajine žiadni Slováci neexistovali. Teda oficiálne. Po vojne sa Podkarpatská Rus zmenila na Zakarpatskú Ukrajinu, namiesto pod Prahu spadala pod Kyjev, ba skôr pod Moskvu, a hovoriť o niečom, čo by túto skutočnosť akokoľvek spochybňovalo - to sa samozrejme nesmelo. Dokonca časť Slovákov z Ukrajiny vyst'ahovali, ostatní nemali možnosť hlásiť sa k svojmu pôvodu. O to pozoruhodnejšie je, že po roku 1989 sa slovenská menšina na Zakarpatsku prebudila s veľkou energiou. Je možno zo všetkých tou slovenskou komunitou vo svete, ktorá za ostatných dvadsať rokov urobila najväčší pokrok. Na Slovensku sa však o tom vie málo. Paradoxne, Slováci na Zakarpatsku, žijúci do vojny v spoločnom štáte s Čechmi a Slováckmi a dnes doslova pár kilometrov za slovenskou hranicou, patria medzi najmenej známe tváre slovenského sveta. Prítom je to tvár veľmi zaujímavá a prít'azlivá.

Ešte nedávno zakázaná menšina

Vladimír Skalský

Vydal som sa na návštevu na Zakarpatsko v polovici septembra, kedy sa koná aj jedna z najväčších kultúrnych akcií - Slovenská veselica. Vždy na inom mieste, tentoraz v čarovnom prostredí skanzenu pri Užhorodskom hrade. Návštevníkovi z Česka môže skanzen pripomínať drevené mestečko v Rožnove pod Radhošťom a akcia zasa tak trochu Medzinárodný festival slovenského folklóru Jánošíkov dukát. Aj táto prehliadka, na ktorej vystúpili súbory z celého radu obcí zo Zakarpatska, ako aj hostia zo Slovenska, ukázala, že slovenský živel za východnými hranicami žije.

Pohnutá história

Ak sa nechceme púšťať do zložitej diskusie o Rusínoch (Ukrajina existenciu tejto národnosti neuznáva), Slováci sú po Maďaroch, Rumunoch a Rómoch štvrtou najväčšou národnostnou minoritou na Zakarpatsku. V tejto oblasti s približne jedným a štvrt' miliónom obyvateľov žije podľa rôznych odhadov 15-17 tisíc Slovákov, v sčítaní v roku 2001 sa ich pravda prihlásilo iba vyše šesťtisíc. Najviac ich žije v hlavnom meste Užhorod (skoro 4 tisíc) a jeho okolí (vyše tisícovka).

Pokiaľ počítame aj okolie, na druhom mieste je druhé najväčšie mesto - Mukačevo. Podobný počet Slovákov (asi 750) však žije aj v obci Storožnica, v ktorej je stále základným komunikačným jazykom slovenčina.

Slovenské etnikum bolo na území Zakarpatska prítomné už hlboko v stredoveku, z územia dnešného Slovenska prichádzali na pozvanie zemepánov kolonisti najmä v sedemnástom, osemnástom a devätnástom storočí - drevorubači, furmani, hutníci, remeselníci. Dodnes sú znateľné pozostatky takéhoto presídľovania - napríklad obyvatelia Veľkého Bezezného sa dodnes nazývajú liptákmi, lebo z tohto regiónu prišli. Takisto Klenovčania vytvorili celú novú obec - Nový Klenovec. Po roku 1918 prichádzali do regiónu aj úradníci, policajti, inžinieri, vo väčšej miere však českí než slovenskí. Na Podkarpatskej Rusi pôsobila už vtedy aj Matica slovenská. V roku 1939 však územie okupovalo horthyovské Maďarsko a režim zaviedol tvrdú maďarizáciu. Od roku 1944 ovládala územie sovietska moc, čo sa po vojne legalizovalo zmluvou medzi ČSR a ZSSR o odstúpení Podkarpatskej Rusi ZSSR a o presídlení slovenského

GRÉCKO-KATOLÍCKA KATEDRÁLA, V KTOREJ SA USKUTOČŇUJÚ SLOVENSKÉ BOHOSLUŽBY

GABRIELA BROVDIOVÁ RIADI SLOVENSKÉ TV A ROZHLASOVÉ VYSIELANIE

NAJMĀ ZÁSLUHOU IVANA LATKA STOJÍ V UŽHORODE BUSTA TGM

STUDNIČKA V SKANZENE FUNGUJE A PRIŠLA VHOD

obyvatelstva do ČSR. Toto presídlenie sa uskutočnilo v roku 1947.

Je taký vtíp, že sa starého obyvateľa Užhorodu pýtajú, v akých všetkých krajinách bol. Začal vymenúvať: V Rakúsko-Uhorsku, Československu, Maďarsku, Sovietskom zväze, na Ukrajine... „To ste dosť cestovali, dedko,“ hovorí tazateľ. „Ale kdeže, z Užhorodu som nevytiahol päty,“ odvetí miestny.

Tieto pohnuté dejiny sa podpísali na multikultúrnom charaktere, tolerancii i jazykových znalostiach tunajších obyvateľov. Zakarpatsko je od zvyšku Ukrajiny dosť odlišné - je to taký malý miestny Západ.

Reštart z nudy

Slovenský život v tomto regióne sa začal rozbiehať za prvej republiky. Pôsobila tam Matica slovenská,

rôzne ďalšie spolky, vrátane náboženských a divadelných, fungovali školy. Napríklad v roku 1923 tam bolo 14 československých škôl, dve slovenské materské školy, jedna slovenská občianska škola v Užhorode. To však bol iba začiatok - v roku 1938 tam už bolo 96 materských, 188 obecných, jedna stredná škola, jeden učiteľský inštitút, jedna dievčenská škola, 10 živnostenských pokračovacích škôl „s vyučovacím

BUDÚCA SLOVENSKÁ ŠKOLA A KULTÚRNE CENTRUM

KTO MÁ RÁD SLOVENČINU? VŠETCI!

IVAN LATKO S MARÍNOU DUDAŠ V DOME OFICIEROV

jazykom československým". Renesancia sa skončila v roku 1939 - prišla maďarizácia, po nej sovietskizácia a ukrajinizácia. Školy boli zrušené, spolky rozpustené, kostoly sa postupne stávali skladmi.

Renesancia opäť prišla na začiatku deväťdesiatych rokov. V roku 1992 vznikla Matica slovenská na Zakarpatsku. Jej predsedom bol a dodnes je jadrový fyzik Jozef Hajniš, v súčasnosti mimochodom aj predseda Revíznej a zmierovacej komisie Svetového združenia Slovákov v zahraničí. Vznikli aj ďalšie spolky, z nich najvýznamnejším je Užhorodský spolok Slovákov s mimoriadnymi vydavateľskými aktivitami. Na jeho čele stojí Ivan Latko, ktorý sa vďaka svojmu typicky stredo európskemu pôvodu venuje aj českej či rusínskej kultúre. Významný je aj Zakarpatský kultúrno-osvetový spolok slovenských žien Dôvera, ktorý zakladala Natália Hertseg-Pash a ktorému dnes predsedá Marína Dudaš, tiež aktívna v svetovom združení ako členka Generálnej rady. Svoju rolu zohrali v obrodení komunity aj ďalšie aktivity a ľudia, napríklad Spoločnosť Slovákov v Zakarpatsku Ludovíta Štúra so sídlom v Storožnici i folklórne súbory Beťáriky a Slovenka. Zaujímavým počínom bolo aj založenie Spolku slovenskej inteligencie Zakarpatska. Dvomi posledným spolkom predsedajú Jozef a Erik Horváthovci.

Po pri kultúrnej činnosti sú vždy dôležité médiá. Matica slovenská na Zakarpatsku vydáva pravidelne časopis Podkarpatský Slováč, ženský spolok Dôvera vydal niekoľko čísel rovnomenného časopisu, Užhorodský spolok Slovákov vydáva popri knihách pozoruhodné kalendáre, kultúrno-historické a literárne almanachy. Jozef Hajniš stál aj pri zrode televízneho a rozhlasového vysielania. Oboje zriadila oblasť štátna televízna a rozhlasová stanica TISA 1 v roku 1996. Spoločnú redakciu dnes riadi Gabriela Brodiová. Táto šarmantná dáma sa bojí s problémami nedostatku financií - na mzdy, ba i na benzín, kvôli ktorým sa štáb do vzdialenejších dedín už roky nedostal. A to sa jazdí zväčša súkromnými autami. Napriek tomu vznikajú krásne reportáže a celé relácie (Slovenské pohľady a Pestrá dúha v televízii, Slovenský kaleidoskop v rozhlase), ktoré aj na Slovensku preberá TV Patriot, čiastočne aj Slovenská televízia.

Najlepšia je slovenčina

Mimoriadnu dôležitosť má školstvo. Už v roku 1991 sa začalo s fakultatívnou výučbou slovenčiny v obciach Turia Remety, Hlboké, Seredné a Antalovce, od roku 1992 prebieha úplné vyučovanie v slovenčine v Storožnici. Krok po kroku sa v trende pokračuje.

V Užhorode bola prvá trieda so slovenským vyučovacím jazykom otvorená v roku 1997. Počet žiakov stúpa, tento rok po prvý raz museli osem aj odmietnuť, pretože v triede ich môže byť len tridsať. Na škole pôsobia štyri učiteľky zo Slovenska, vyslané ministerstvom školstva, o piatu bojujú. Naopak na Slovensku študujú na vysokých školách desiatky mladých Slovákov a Sloveniek zo Zakarpatska. Na Užhorodskej štátnej univerzite vznikla Katedra slovenskej filológie.

Keď som sa s riaditeľom slovenskej základnej školy Ivanom Kaliničom v Užhorode pýtal, čo sa im tam najviac páči, odpovedali bez zaváhania, že slovenčina. Nacvičené to vraj nemajú. A na čo sa najviac tešia? Na novú budovu.

Tá je skutočne monumentálna, ale obrovská je aj oprava, ktorú vyžaduje. Jej súčasťou bude aj Slovenské kultúrne centrum (recipročne vznikne ukrajinské v Prešove). Rekonštrukciu nádhornej historickej budovy v centre mesta financujú spoločne Ukrajina, Slovensko a mesto a najneskôr od budúceho školského roka by mala byť symbolom slovenského života na Zakarpatsku. Novým symbolom nového života!

NA SLOVENSKEJ VESELICI - SPRAVA JOZEF HAJNIŠ, BÝVALÝ VELVYSLANEC A GENERÁLNY RIADITEĽ Z MZV SR VASIL GRIVNA A GENERÁLNY KONZUL MARIÁN SLÁDEČEK

Návšteva pápeža a košický poklad

Od letných mesiacov do konca septembra žilo Brno a s ním celý Juhomoravský kraj prípravami a samotnou návštevou pápeža Benedikta XVI. Po dvanásťročnom odstupe zavítal prvý neslovanský predstaviteľ katolíckej cirkvi a najvyššia hlava medzinárodného kresťanstva do kolísky najstaršej slovanskej ríše a zúčastnil sa na spomienkových oslavách v Prahe a Mladej Boleslavi, kde bol sv. Václav, podľa his-

Václava, ktoré sa po pápežskej návšteve vrátia do zbierok moravských a českých múzeí, aby si ich mohlo prezrieť čo najširšie publikum? Predovšetkým pôvodná objavená príbaba uctievaného českého panovníka a svätca, jedna pôvodná Václavova črievica, ktorá patrí k najstarším exponátom, päť gotických relikviárov. Okrem toho bol za národnú kultúrnu pamiatku vyhlásený tiež mariánsky reliéf zo 14. storočia, zvaný

Palladium krajiny českej, podľa legendy spojený s osobou sv. Václava. Túto klenotnicu dopĺňajú ešte ďalšie nájdené pamiatky a gotický ornát. Tieto najstaršie nálezy budú naďalej uložené v kaplnke sv. Václava v Prahe a v kapitulnej klenotnici v Starej Boleslavi.

Pápežskú návštevu v Brne a v Prahe 27. a 28. septembra významne obohatil zlatý poklad z Košíc, niekdajší exponát Národného múzea v Prahe, ktorý bol objavený v Košiciach a pred lúpežou nacistických predstaviteľov Hermana Göringa a Karl Hermanna Franka

torických prameňov, údajne v roku 829 alebo 815 zavraždený. Návšteve pápeža v Čechách a okolitých krajinách bola venovaná náležitá pozornosť verejného a politického života. S tým súvisela tiež príprava a prezentácia kultúrnych pamiatok z najstaršej slovanskej ríše, najmä na území Moravy a Slovenska, ale aj na miestach svätováclavských tradícií. Na prípravách, bádateľských a zhromažďovacích prácach sa zúčastnili českí, moravskí i slovenskí odborní znalci a renomovaní pracovníci z odborov archeológie, múzejníctva, stavitelstva a pamiatok. Naposledy bol podobný prieskum uskutočnený okolo roku 1929. Veľká výstava svätováclavských unikátov a zlatého pokladu z Košíc sprevádzala návštevu pápeža a vatikánskych hostí pri bohoslužobných aktoch k sviatku sv. Václava, ktorý bol podnetom vládneho pozvania Benedikta XVI. na Moravu a do Čiech.

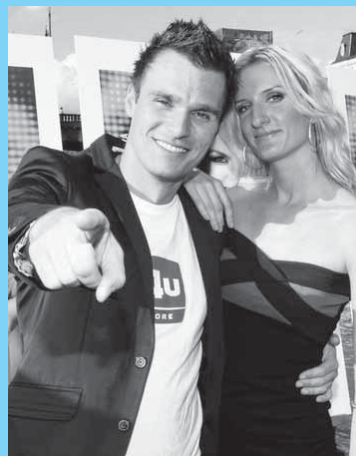
Čo bolo obsahom takmer 120 exponátov výnimočnej zbierky najstarších historických pamiatok českého svätca

uchránený v Prahe. Momentálne sa nachádza znova v košickom trezore za mimoriadnych bezpečnostných opatrení, lebo jeho cena bola odhadnutá na viac ako osem miliónov dolárov. Poklad bol objavený v roku 1935 v Košiciach v budove bývalej Spišskej komory. Trinásť kilogramov zlata je zložených z 3000 zlatých mincí z celej Európy, z troch medailí a renesančnej reťaze. Všetko bolo uložené v medenej jazdeckej schránke z roku 1541 z čias kráľa Ferdinanda I. Zlatý poklad je uložený v trezorovej pokladnici košického múzea pod elektronickým zabezpečením a 24-hodinovou fyzickou ostrahou.

Slávnostného vatikánskeho host'a po prilete z Ríma privítali najvyšší štátni činitelia na pražskom letisku v Ruzyni, odkiaľ sa Benedikt XVI. vládnym lietadlom presunul na jednodenný pobyt do Brna. Na pápežskej bohoslužbe na brnianskom letisku v Turanoch sa zúčastnilo viac ako 150 000 účastníkov. Veľká časť z nich bola zo Slovenskej republiky. Jiří Vitula

Často sa hovorí - a oprávnene - že z českých obrazoviek vymizla slovenčina. Prinajmenšom pondelkové večery to však v súčasnosti nepotvrdzujú. Dojem narušujú dva najsledovanejšie kanály, ČT1 a Nova. Na prvom ide retroseriál Vyprávěj, kde znie slovenčina vďaka hlavnej hrdinke, v stvárnení 24-ročnej slovenskej herečky žijúcej v Prahe, Andrei Kerestešovej. A vďaka celej sloven-

Česko-slovenské televízie

skej rodine tejto postavy. Seriál je česko-slovenský rovnako ako doba, v ktorej sa odohráva. Na Nove útočí zasa na sluch, zrak a často i bránice divákov Česko-slovenská superstar. Je to unikátny projekt, ktorý úspešne resuscituje starý formát, ktorý už v Česku i na Slovensku zdanlivo vyčerpal svoje možnosti. V novej česko-slovenskej verzii našiel zrazu nové možnosti, priťahol pozornosť nielen k začínajúcim speváčkam a spevákom, ale aj k susednej krajine, jej realitám, osobnostiam a v neposlednom rade jazyku. To platí pre oba programy. A ukazujú sa, že česko-slovenské prepojenie

je v najmladšej generácii silnejšie, než zvyknú prezentovať skeptici. A tiež to, že mladí ľudia si stále rozumejú, hoci nejaké slovo občas môže robiť ťažkosť. Slovenčina pre Čechov asi nikdy ako poľština nebude, naopak to nehrozí už vôbec. A divák českých kanálov má zrazu ťažkú voľbu - ak ho zaujíma náš spoločný kontext a jazyk najbližšieho národa, opotrebuje si na ovládači častým prepínaním gombíky s predvoľbami kanálov...

(vs)

V deň štátneho sviatku, v pondelok 28. septembra, sa v pražskom Futurum Music Bare konal 2. ročník Pražského ethnofestu, rovnako ako v minulom roku. Prvý ročník sa konal pri príležitosti spustenia Rádia Ethno, druhý ako oslava jeho prvých narodenín. Rádio Ethno 90,7 FM, duchovný otcem ktorého je vydavateľ,

Druhý ethnofest

moderátor a všestranný organizátor kultúry Petr Žantovský, bolo v spolupráci s Lewron Music Center aj organizátorom festivalu. Ten otvoril pražský primátor Pavel Bém.

Na minifestivale sa predstavili súbory a umelci z rôznych kútov sveta, ale predsa bolo asi najväčším ťahákom netradičné spojenie Čechomoru so šesťnásťročnou speváčkou Ewou Farnou v poľskom kroji z jej rodného Sliezka, ktorý zdedila po svojej starej mame. Nechýbali cimbálková Rivos, spevácky zbor Besharmonie, ktorý fascinoval najmä pri duete na motívy japonskej ľudovej piesne, českoamerický projekt Marimba Mama, tibetský bard Lobsang či súbor z afrického štátu Burkina Faso - Mamadou Diabaté & Percussion Mania.

(vs)

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR

ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Plzeň	pondelok, streda piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

Ani sa mi nechce veriť, že niekto, koho som dobre poznal, stretával sa s ním a strávil dost' času v spoločných rozhovoroch, by sa dožil už sto rokov! Ale je to tak. Prvého októbra by sa Dušan Pálka dožil stovky. Tvorca prvého slovenského tanga, autor toľkých krásnych melódií, sa narodil v Liptovskom Mikuláši v rodine rozhladeného továrnikar, v rodine, kde garbiarska tradícia trvala celé generácie. Komponovať začal už v školských laviciach. Pesničky, ktoré poznali najprv v Liptovskom Mikuláši a v Liptove, sa neskoršie prostredníctvom martinských Matičných slávností, kde ich hrávali, rozleteli po celom Slovensku. Zhudobňoval verše svojho spolužiaka z mikulášskeho gymnázia, neskoršieho básnika Andreja Plávku. Tak vznikla v sexte na Plávkove slová pieseň „Povedz mi dievča, či ma ešte rada máš“, ktorá zľudovala.

Radost'

rozdávaná piesňami

Vojtech Čelko

Kultivované rodinné prostredie, ktoré vládlo vo vtedajších slovenských národoveckých rodinách podporovalo Dušanove záujmy. Pálkovská rodina patrila v Liptove k popredným slovenským predprevratovým rodinám. Obaja rodičia boli výborní pianisti a tak niet divu, že talentovaný Dušan hral od detských rokov na klavíri. Aj keď ho lákalo štúdium hudby, na radu praktického otca išiel študovať právo. Vysokoškolské štúdiá sú spojené s právnickými fakultami v Prahe

a v Bratislave. Bolo to začiatkom tridsiatych rokov, prvá slovenská vysokoškolská generácia mladej republiky sa zaujímala o všetky druhy umenia. Otvorené okná do Európy prinášali nové podnety k hudbe, literatúre a umeniu. Po shimmy rytmoch dvadsiatych rokov prichádzalo na Slovensko tango a Dušana zlákali jeho taktý. K prvému slovenskému tangu „Nepovedz dievčatko nikomu“ napísal aj slová, ku ktorým ho inšpirovala báseň „Milému“ zo zbierky „Dar“ od

mladej Maše Haľamovej. Pieseň mala veľký úspech a dodnes sa hráva v rôznych úpravách. Dokonca Jan-ko Jesenský, vtedy najväznejší spisovateľ, viceprezident Slovenskej krajiny a predseda Spolku slovenských spisovateľov, ju spomenul vo svojom románe „Demokrati“. Hana Zelinová vo svojich spomienkach „Vejár s fialkami“ spomína: „... doslova som pretancovala jedny topánočky v rytme jeho tång. Márnosť šedivá - kde je ten čas, kde tie melódie. A kde sú moje atlasové topánočky za tridsaťdeväť korún, ktoré by som rada ukázala dcére a vnukovi...“ Andrej Plávka vo svojich spomienkach „Smädný milenec“ píše o Pálkových skladbách. Ďalším veľkým šlágram, na ktorom sa textovo podieľal, okrem Andreja Plávku, aj jeho interpret Štefan Hoza, bolo tango „Ešte raz ku tebe prídem“.

Popri práve Dušan Pálka v Prahe súkromne študoval skladbu na konzervatóriu u profesora Jaroslava Kříčku. Raz mi rozprával peknú historku. V Národnom divadle navštívil predstavenie Verdiho „Rigoletta“, v ktorom nezabudnuteľne postavu Gildy spievala Jarmila Novotná. Večer po predstavení, keď prišiel do svojho študentského podnájmu, bol taký očarený spevom mladej speváčky, že skomponoval pieseň. A hneď ráno ju zanesol aj so sprievodným listom do bytu Jarmily Novotnej v blízkosti Národného múzea, kde ho prijala jej matka. V liste umelkyni napísal, že by bol vďačný za jej názor, ako sa jej táto pesnička „Spievalo vtáčatko“, ktorá bola inšpirovaná jej spevom, páčila. Za niekoľko dní dostal od umelkyne

odpoveď, kde bolo uvedené: „Nejen, že se mi Vaše písnička líbí, ale ji dokonce zazpívám na svém koncertu 11. listopadu ve Smetanově síni.“ Dušan Pálka sa išiel na tento koncert pozrieť a skutočne Jarmila Novotná spievala Pálkovu pesničku ako prídavok a bola odmenená veľkým potleskom.

Po štúdiách sa Dušan Pálka usadil v Prahe, kde sa oženil s Aničkou Tilleovou, dcérou vrchného riaditeľa Živnobanky a neterou významného literárneho historika Václava Tilleho. Bola to asi najlepšia voľba jeho života. Mohol sa venovať komponovaniu a starosti všedného života ponechal na svoju manželku. Poznal som ju veľmi dobre, stala sa Slovenkou voľbou a až do vysokého veku sledovala všetky noviny a časopisy. Nepoznal som optimistickejšiu ženu. Vidím ju vždy s úsmevom, ako v oboch rukách držala cégre naplnené potravinami, ktoré kupovala v diétnej predajni na rohu Jungmannovej ulice, neďaleko Domu slovenskej kultúry. Ešte jedna črta, ktorá k nej patrí. V časopise „Mosty“ pravidelne uvádzali mená ľudí, ktorí ich vydávanie podporovali tisíckorunáčkou. Anička Pálková zaplatila niekoľkokrát nielen za seba, ale aj za zomrelého Dušana. Bola to naozaj noblesná dáma.

Od roku 1936 pracoval Dušan Pálka vo Zväze priemyslu, po vojne až do roku 1951 na ministerstve priemyslu. V roku 1951 ho poslali do výroby. Zamestnal sa v Kovoslužbe Praha. Niet divu, podľa vtedajších predpisov bol nespoľahlivý káder, patrilo, ako sa hovorilo, k bývalým ľuďom, nielen svojím pôvodom a právnickým vzdelaním, ale aj rodinnými vzťahmi. Najstarší brat Ján bol zaťom prvého Slováka vo funkcii predsedu československej vlády Milana Hodžu, mal jeho dcéru Irenu za manželku, prostredný brat Michal mal za ženu Apolóniu Wielopolskú, ktorá pochádzala z poľskej aristokratickej rodiny, usadenej na Slovensku. Do voľieb 1946 bol Michal Pálka poverenikom výživy za Demokratickú stranu a potom riaditeľom Obilnej spoločnosti pre Slovensko. Obaja bratia po februári 1948 emigrovali a zapojili sa do práce v exilových organizáciách.

S Dušanom Pálkom som sa zoznámil v bývalom Dome slovenskej kultúry v roku 1986, keď som sa prehrabával v kartotéke členskej základne, aby som zistil, kto je našim členom. Pritom som objavil jeho meno. Bol som prekvapený, lebo som netušil, že tvorca toľkých krásnych piesní žije v Prahe a dokonca je členom Klubu slovenskej kultúry. Napísal som mu list a pozval ho na návštevu. Pozvanie prijal. Na začiatku bol trochu zdržanlivý, ale keď v rámci rozhovoru mu pani Jana Haluková so Zuzanou Neubauerovou spontánne zaspievali niekoľko jeho piesní, tak sa rozžiaril a prijal návrh, že by sme mu urobili večer z jeho tvorby. Prvý večer odmoderovala muzikologička Terka Ursínyová a hosťom večera bola Gabika Hermelyová. Odtedy začal chodiť pravidelne na programy, ktoré sme v Dome slovenskej kultúry uvádzali. Boli sme mu vďační, najmä za účasť na koncertoch vážnej hudby, lebo nás tam často nebolo veľa. Chodil aj na rôzne literárne besedy a zaujímala ho aj história, veď toho toľko prežil. Rád sa púšťal do diskusie. Často povedal niečo milé a povzbudivé. Po skončení koncertu mi neraz umelci hovorili, ako ich potešila a počtila pochvala od Dr. Dušana Pálku. Napríklad Richard Mül-

ČeskoSlovenská scéna vás pozýva na pódiový fič s hudbou a svetlami, slová nevyvímajúc, pod názvom PREČO SA MÁME ROZÍŠŤ. K 100. výročiu narodenia vynálezcu slovenského tanga Dušana Pálku sa koná 26. októbra o 17.00 v Slovenskom inštitúte, Jiřská 16, Praha 1. Sansoniéra a herca Igora Seba na klavíri sprevádza Jiří Toufar.

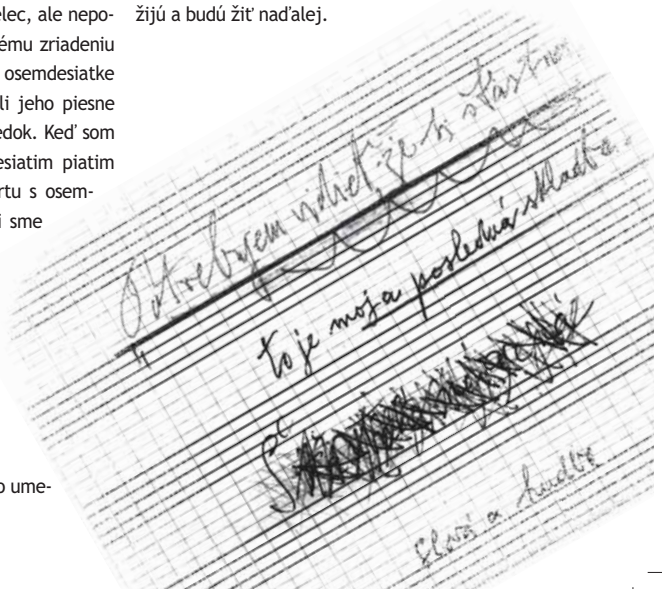
ler hovoril, že vôbec nevedel, kto bol ten starý pán, ktorý po zaspievaní piesne „Prečo sa máme rozíšť“ vstal a spontánne mu poďakoval. Richard ani netušil, že tvorca piesne, ktorej sa stal interpretom, (spieval ju na každom svojom pražskom koncerte v dobách rozdelenia štátu), ešte žije. Časom mi Dušan Pálka viac dôveroval a začal som sa tešiť z jeho priateľstva. Raz ma hľadal a nenašiel, tak mi nechal na lístku niekoľko taktov zo svojej piesne a pod nimi slová: „Svet nemá slzy rád, ešte ťa vysmeje, v živote vždy vyhráva len ten, kto sa usmeje.“ To bolo jeho krédo a vzal som si ho ako priateľskú radu. Stretávali sme sa v hoteli Esplanade, neskôr v Dome slovenskej kultúry a nakoniec sme si zvolili ako domicil vináreň Melódia. Vždy švindľoval, keď sme spolu popíjali. Objednal víno pre dvoch, ale keď som dopil svoje, podstrčil mi svoj pohárik a tak sa to opakovalo. Rozprával príbehy, ktoré som rád počúval, lebo v živote stretol mnoho zaujímavých ľudí. Imponovalo mi jeho chovanie grandseigneura, o akých som len čítal. Zvlášť veľkú radosť mal, keď speváci mladej generácie, akým bol na začiatku deväťdesiatych rokov Richard Müller, spievali jeho pesničky.

Usiloval som o to, aby bol aj verejne ocenený a v mene Domu slovenskej kultúry som podal návrh, aby mu bol udelený titul zaslúžilý umelec, ale nepodarilo sa to. Jeho vzťah k socialistickému zriadeniu nevylepšila ani najkrajšia melódia. K osemdesiatke sme mu robili program, v ktorom boli jeho piesne doplnené úryvkami z Jesenského poviedok. Keď som organizoval stretnutie k jeho osemdesiatim piatim narodeninám, dali sme mu urobiť tortu s osemdesiatimi piatimi sviečkami. Pomáhali sme ju sfúknuť vo viere, aby sme sa o päť rokov s ním opäť stretli, ale už sa tak nestalo. Zomrel 28. marca 1998. Krátko na to sme usporiadali večer z jeho piesní, ktoré v preplnenom Klube slovenskej kultúry v Panskej ulici spievali Melánia Olláryová a Bea Littmanová.

Od roku 1955 pôsobil Dušan Pálka ako ume-

lec na voľnej nohe. Komponoval na vlastné i cudzie texty. Mimo už spomenutých piesní patria k jeho skladbám také šlagre ako „Krásne je v Tatrách“. Pieseň „Nauč sa to odo mňa“ bola asi najväčším hitom Gabiky Hermelyovej. Z ďalších skladieb si získali obľubu „Po horách, dolinách“, „Nikomu nezavidím“, „So slzami v očiach“ a desiatky ďalších iných, ktoré sa hrajú dodnes. V češtine mali veľkú popularitu piesne „Náhodou“, „Desatero lučných kvetů“, „Bubenček“, „U nás v podkroví“ a to spomínam len tie najznámejšie z takmer sto päťdesiatich skladieb, ktorých je tvorcom. Medzi interpretov jeho piesní patrili takmer všetci slovenskí speváci, počínajúc Štefanom Hozom a Jankom Blahom cez Františka Krištofa Veselého, Marcelu Laiferovú, Janu Kocianovú, Hanu Hegerovú, Dušana Grúňa. Veľké úspechy s jeho piesňami mali Melánia Olláryová, Gabriela Hermelyová, Bea Littmanová, Eva Kostolányiová, z mladších už spomínaný Richard Müller. Z českých interpretov Yveta Simonová, Milan Chladil, Richard Adam, Marta Kubišová, Vlasta Průchová, Pavlína Filipovská, Václav Neckář, Josef Zima a ďalší.

Svojimi piesňami Dušan Pálka pripravil ľuďom veľa radosti. V nových nahrávkach jeho piesne so sviežimi melódiami a vtípnymi textami žijú a budú žiť naďalej.

Na začiatku augusta zomrel Zdeněk Urban, docent na Katedre českých, predtým československých dejín Filozofickej fakulty v Prahe. Narodil sa v Bratislave, v Petržalke, 23. októbra 1925. Jeho rodičia prišli na Slovensko pomáhať budovať spoločný štát Čechov a Slovákov. Mladý Zdeněk navštevoval známe gymnázium na Grössingovej ulici až do núteného odchodu rodičov po rozpade Československa v roku 1939. Slovensko ho očarilo na celý život a stal sa jedným z jeho najlep-

Za Zdeňkom Urbanom

ších propagátorov. Praha, kde sa rodičia po odchode zo Slovenska usadili, sa mu stala domicilom na celý život. Po krátkom pôsobení ako učiteľ dejepisu stáva sa asistentom na katedre československých dejín, kde zotrval až do svojho odchodu do dôchodku.

Jeho celoživotnou témou boli česko-slovenské vzťahy. Je autorom kníh „Příručka k dějinám Československa v letech 1918-1948“, „Problémy slovenského národního hnutí na konci 19. století“, bol vedúcim kolektívu „Československé dějiny v datech“, spoluautorom učebnice „Slovenské dějiny 1848-1918“ a publikácie „T. G. Masaryk a Slovensko“.

Jeho práce, ktoré sa zaoberajú slovenskými dejinami na konci 19. a začiatku 20. storočia, nám ukazujú iný, netradičný pohľad na slovenskú problematiku. Škoda, že už nevydal „Luhačovické porady“, ktoré pripravoval pre edíciu Slovo k histórii v Melantrichu. V tomto období bol najlepším znalcom.

Zdeněk Urban bol významným pedagógom, vychoval veľa slovenských historikov, napríklad Mariána Hronského, Vojtecha Dangela, Vladimíra Bakoša, Miroslava Pekníka. V jeho šľapajach kráča český slovakista Martin Kučera.

Zdeněk Urban nemal vlastné deti. Spolu s manželkou, tiež historičkou, Dr. Helenkou Urbanovou, vytvorili pre mnohých študentov zázemie. „Ujo Urban“, ako bol v českom prostredí nazývaný študentmi i kolegami, bol vtipný, veľkorysý, láskavý a spoľahlivý. Sám o sebe hovoril ako „o staříčkém učiteli“, čo bolo dojemné.

Nebol som jeho priamym žiakom, lebo v období, keď som uvažoval o diplomatickej práci, bol dlhšie mimo fakultu, po ťažkej havárii na motocykle. Ale možno, aj keby bol zdravý, by som u neho neuspel, lebo sa hovorilo, že kto nevie licitovaný mariáš, u neho dlhodobou neobstojí. Nepatril som ani k milovníkom šachu, ktorého bol majstrom. Nikdy som si neoveril, či to bola fáma, alebo skutočnosť. Napriek tomu som mu za veľa vďačil. Bol predsedom komisie, keď som v roku 1980 skladal rigorózne skúšky. Nezištne mi radil v bývalom Dome slovenskej kultúry. Niektoré programy, týkajúce sa česko-slovenských vzťahov, aj moderoval. To bol jeho nápad, keď sme spolu ešte pred zmenou režimu v máji 1989, k sedemdesiatemu výročiu tragickej smrti Milana Rastislava Štefánika, usporiadali v Dome slovenskej kultúry celodenný seminár, aby ho financovala Socialistická akadémia. A tak sa aj stalo. Všade sa o Štefánikovskom seminári v Prahe hovorilo a Literárny týždenník, ktorý vtedy patril k najodvážnejším časopisom v Československu, priniesol dve pokračovania celého záznamu zo seminára. Aj to je svedectvo toho, že koncom osemdesiatych rokov bolo už všeličo možné, záviselo to len od chuti a vynaliezavosti.

Zdeněk Urban bol trpezlivý, vedel načúvať a mali sme ho radi. Na takého človeka sa nezabúda, aj keď už nie je medzi nami.

Vojtech Čelko

Hollý v Slovenskom národnom divadle

S prvou premiérou v jubilejnej 90. sezóne prišla Činohra Slovenského národného divadla v Bratislave už začiatkom septembra. V štúdiu novej budovy uviedla inscenáciu „Hollyroth, alebo Robert Roth spívá Jana Hollého mrzkoti a pomerkováňá“.

AUTOROM SCENÁRA JE RASTISLAV BALLEK

„Vzhľadom na to, že Slováci nemajú kráľa, skúsime si ho aspoň zahrat“, povedal Robert Roth. Ako dodal, „po skúsenosti s touto ‚mluvou‘ verím, že sa mi raz podarí zahrat aj telefónny zoznam“.

Scenár projektu „Hollyroth“ je ďalším z návratov režiséra Rastislava Balleka ku koreňom slovenskej literatúry. Klúčom k dielu

spisovateľa, prekladateľa a katolíckeho kňaza Jána Hollého (1785-1849) je osoba herca Roberta Rotha, ktorý na seba berie rôzne podoby jazyka, spôsobu myslenia a situácií v Hollého živote.

„Za celé tri tíždne ňišť sem ňemohel jest, všecko bolo mi horké, sen žádní, ve dñe hrmot od remeselníkov a v noci dve žaby ve dvore v bariñe pekñe mi spívali do notí, vláda přeč, všecek sem opadel... Pamat, hlava, nadevšecko nohi slebé sú. Umki v plechovici na krájaní tabák zavreté pod kachlami v kúte plačú,“ aj na túto repliku z Rothových

HOLLÉHO STVÁRNIL ROBERT ROTH

úst sa môžu diváci tešiť.

Melódia zvláštneho jazyka a historická látka sú podkladom pre originálne narábanie s jeho hudobnosťou a rytmom. V inscenácii preto účinkuje okrem Roba Rotha aj DJ Oswald, vlastným menom Martin Ožvold. Autorom scény a kostýmov je Jozef Ciller.

(si)

Filmov s názvom Jánošík je v histórii slovenskej, československej, ba i slovenskoamerickej kinematografie viacero. V septembri bol do slovenských, poľských a českých kín uvedený najvýpravnejší z nich, pýšiaci sa podtitulom Pravdivá história. Svetlo sveta uzrel po dlhých siedmich rokoch príprav a práce. Vďaka dodatočnému vstupu poľského kapitálu neskončil tak, ako Jánošík zo začiatku deväťdesiatych rokov, na ktorý sa vynaložilo 22 miliónov korún a nenakrútilo sa z neho ani okienko. Česká premiéra najnovšieho veľkofilmu sa uskutočnila 9. septembra a zúčastnili sa na nej aj účastníci recepcie k štátnemu sviatku Slovenskej republiky. Ešte predtým sa premiéry dočkalo poľské a slovenské publikum.

me aj vzhľadom na vstup poľských tvorcov do filmového štábu, veľmi posilnené, vrátane štylizovaných zjavení Madony i Krista. Film neukazuje bojovníka za práva ľudu, ani za Boží zákon, ale „náhodného hrdinu“, ktorý síce tiež rozdáva zrkadielka pekným dievčatám, avšak inak túži najmä po osobnom šťastí. Toho sa mu napokon nedostáva a neumiera ako víťaz, nevrhá sa sám na hák, ale odvisne na ňom utýraný v polohe obráteného U, ktorá je všetko, len

Vladimír Skalský

Po dlhom útlme vstáva slovenská kinematografia a v širších koprodukciami sa dočkala v krátkom slede aj dvoch náročných a výpravných historických filmov - Jakubiskovej Love Story Báhory a Jánošíka poľskej režisérkej dvojice Agnieszka Holland a Kasia Adamik. Matka a dcéra adaptovali scenár Evy Borušovičovej, známej okrem iného aj vďaka nekončiacim špekuláciám, že práve ona sa ukrýva pod pseudonymom Maxim E. Matkin, čo je kultový generačný „internetový“ autor diel ako Polnočný denník či Láska je chyba v programe.

Film bol očakávaný s veľkým napätím aj preto, že sľuboval rúcanie starých mýtov. To sľubovalo aj nekonvenčné obsadenie subtilného českého herca Václava Jiráčka do titulnej roly. Výtvarne je film veľmi pôsobivý, kamera Martina Štrbku stavia na mágiu hôr, na vášne, násilie, akčné scény hollywoodskeho strihu, na brutalitu i na erotiku a sex. Film sa pripravoval aj pre televíznu verziu, vari preto toľko detailov, záberov na tváre, pôsobiace na plátne z prvých radov až obľudným dojmom. Slabšou stránkou filmu je pre dnešného nedočkavého a uponáhľaného diváka spád dvaapohodinového filmu, ktorý by si možno zaslužil nekompromisnejší strih, najmä v prvej hodine. Hory, drevo, víriaca kamera v bojových scénach, svištiace valašky, oheň, pohanské zvyky, sex i krv sú presvedčivé, o čosi menej už dialógy. To platí aj pre tie v slovenskej verzii, kde šušťá papierom knižná slovenčina, vypúšťaná spomedzi vybielených dokonalých

chrupov, aké v tom čase nemala ani vysoká šľachta, nieto ešte pospolitý ľud. Mnoho divákov sa ešte ťažšie zmiernuje s Jánošíkovou družinou, hovoriacou po česky vo verzii pre západnú časť bývalej federácie. Ľud spievajúci po česky s poľským prízvukom o „šumave, šumavienke“ je už v tomto smere čerešničkou na torte. Je to však vec vkusu, vnútorného naladenia a ochoty popustiť zo zaužívaných predstáv.

Jánošík je ako bývalý účastník rákocziovského povstania a neskôr zbeh z rakúskej armády vláčejúci okolnosťami, čo je dôveryhodné. Je to váhajúci rebel, ktorý ušiel z Bytčianskeho zámku Krištofa Ugronoviča (Marián Labuda), kde strážil väzňov, avšak toho najprominentnejšieho, Tomáša Uhorčíka (Ivan Martinka) nechal ujsť. Jánošík je mladík, ktorý zbojníči, lebo mu iné nezostáva, a pri tom hľadá lásku a túži sa usadiť, ako to so zmenenou identitou dokázal jeho učiteľ Uhorčík. Menej sa už zdá uveriteľné, že by sa jemný, premýšľavý chlapec s ustráchaným hláskom dokázal stať zbojníckym kapitánom. I to sa však dá vnímať ako zaujímavý experiment.

Roky sme Jánošíkovi pripisovali čarovnú silu pohanského bôžika a prijímali jeho vlastnú predstavu o spravodlivosti. Teraz ho vidíme, ako pred smrťou bozkáva kresťanský kríž. Kresťanské motívy sú, zrej-

nie vzdorná a hrdinská. Pred smrťou má pochybnosti a celým oblúkom jeho života sa nesie múdro jeho starej mamy, že človek dostane len to, čo nechce.

Jánošík je zaujímavý film, ktorý sa oplatí vidieť, aj keď sa naň treba naladiť a mať s ním trpezlivosť. A ľudia naň chodia. Na Slovensku nový historický veľkofilm o Jánošíkovi počas prvých štyroch dní jeho premietania videlo len o čosi menej divákov ako najúspešnejšiu a najdrahšiu slovenskú snímku, Bathory. Nový pohľad na terchovského zbojníka prilákal do kín 31 107 divákov, zatiaľ čo na „krvavú grófkú“ bolo vlni počas otváracieho víkendu zvedavých 35 925 divákov. Pred Bathory a Jánošíkom bola najúspešnejšou Muzika, ktorú počas prvých dní videlo 4261 ľudí! Ak porovnáваме Jánošíka s Bathory, treba dodať, že stál šesť miliónov eur, zatiaľ čo Jakubiskov snímok vyše trinásť.

Iné sa stávajú najprv herečkami a neskôr celebritami. Katka Ivanková (1982) naopak opustila rolu celebrity, aby sa herečkou mohla stať. Hviezda prvej slovenskej reality šou Dievča za milión bola síce populárna, ale aj zaškatul'kovaná ako rýchokvaška a pseudocelebrita, ktorá bude chvíľu využívať pochybnú slávu a potom sa stratí najlepšie tak, že sa dobre vydá. Rozhodne bola zaškatul'kovaná ako niekto, kto sa do oblasti umenia, o ktorom blúzni, nikdy naozaj nedostane. Lenže Katka Ivanková vypla slovenský mobil a šla seriózne študovať. Nedávno ukončila JAMU v Brne a hrá tam i na bratislavskej Novej scéne. A kritika je nadšená. Prísna divadelná kritička Elena Knopová o jej naštudovaní Anity v muzikále West Side Story na doskách Novej scény napísala aj toto: „Ivankovej Anita bola emocionálne nabitá počas všetkých výstupov, svoju postavu stvárnila vo vysokom tempe ako komplexnú osobnosť, a to za dokonalého zvládnutia a použitia spevu, tanca i „nútorného herectva“.

O malých dievčatách sa niekedy hovorí: To je ale herečka! Bola si taká? Čo napokon dievča z Kysuckého Nového Mesta priviedlo k herectvu?

Asi som bola taká malá herečka! Rôzne tie detské exhibície, predvádzanie sa, veľká hravosť, hyperaktivita - to bolo pre mňa typické. Vyrastala som v krásnom prostredí Kysuckých hôr. Na gazdovskom dvore, plnom domácich zvierat, sa dal pestovať pozorovací talent, na ľudoch i zvieratách, čo dnes vnímam ako veľké plus pre herecké povolanie. Dokázala som celé hodiny pozorovať vznešený gagot domácich husí, neohrabaný pohyb vyliahnutých kuriatok, a snažila sa naučiť malé ružové prasiatko psím kúskom. O pár rokov neskôr na akadémii umení mi tento pozorovací talent pomohol pri rôznych hereckých etudách. Jednoducho, už odmala som s veľkým záujmom vnímala svet okolo seba. Ľudí, ich gestá, mimiku, správanie zvierat.

Často som vnímala nie obsah, ale formu rozhovoru dospelých. Keď na mňa mama kričala, neriešila som, prečo sa rozčuluje, ale ako! Zaujímali ma rôzne prejavy, mimika, farba hlasu, energia. A to som vzápätí prenášala do svojich detských hier. A nezaobišlo sa to

samozrejme ani bez oslovenia: „Ty herečka jedna.“

Bolo len prirodzené, že som chodila na základnú umeleckú školu. Spievala som, tancovala, hrala na klavíri a tiež obrážala - s pomerne veľkými úspechmi - recitačné súťaže. Mamka mi dávala šit' šatôčky. Aj s otcom ma veľmi podporovali. Na konci základnej školy mi odporušili, aby som si vybrala školu, kde nebude veľa matematiky. A tak som išla na Pedagogickú a sociálnu akadémiiu. A stále som recitovala, nacvičovala scény, všetkých bavila - bola som triedny klaun. V treťom ročníku ma napadlo, že by som mohla študovať herectvo.

A to si aj urobila. Najprv na Akadémii umení v Banskej Bystrici, kam ťa prijali ako druhú v poradí, neskôr si sa prihlásila na JAMU v Brne. Prečo práve Brno? Aký to bol rozdiel - malá akadémia s Jozefom Adamovičom a Božidarou Turzonovovou a veľká JAMU?

V treťom ročníku štúdia na Akadémii umení bola ohrozená akreditácia školy. Škola neskôr akreditáciu získala, no študenti sa báli o svoju budúcnosť, tak sa pokúšali dostať na rôzne iné umelecké školy. Ja som sa tak dostala

na JAMU. Vybrala som si Janáčkovu akadémiu, lebo to je jediná škola v bývalom česko-slovenskom priestore, kde sa vyučuje muzikálové herectvo. Škola bola pre mňa veľkým prínosom po tanečnej, speváckej, ale i hereckej stránke. Boli to tri krásne roky driny, pokory a disciplíny po profesionálnej stránke a tri roky sebaobjavovania v rôznych životných situáciách. Ale to platí aj o Akadémii umení v Banskej Bystrici. Pán Adamovič, ktorý bol môj pedagóg, bol a je pre mňa veľkým človekom, osobnosťou, na ktorú nikdy nezapomenem. Odovzdal mi do hereckého života obrovské množstvo vlastných skúseností a životného poznania. Meno svojho pedagóga herectva vyslovím vždy a všade s obrovskou hrdosťou. A tak rozdiely typu malá Akadémia umení verzum veľká JAMU nerobím. Každá škola bola pre mňa veľkým prínosom.

Po roku štúdia v Brne si sa prihlásila do televíznej súťaže Dievča za milión. Bola si jednou z favoritiek, napokon si sa z nej nechala kvôli pokračovaniu v štúdiu dobrovoľne vyradiť a skončila ako štvrtá v poradí. Bola to úplne prvá slovenská reality šou, stala si sa známou.

Súčasne ti však súťaž skomplikovala štúdiom. Malo význam tam chodiť? Čo ti súťaž dala a čo vzala?

Súťaž mi priniesla hlavne nové, nepoznané druhy emócií. Neustále umelo vyvolávané konflikty medzi dievčatami, snaha o prirodzenosť, presvedčanie divákov, že ja som tá NAJ, to všetko bolo pre mňa viac než náročné. Aj keď sa človek akokoľvek snaží, nikdy na kameru neukáže skutočne sám seba. Pri skákaní bungee-jumpingu, strážení v noci v lese, nekonečnom množstve úloh, ktoré sme museli vykonávať, to prirodzene nebolo možné. Často sme boli hnaní do krajných situácií, ktoré som v tom období nedokázala zvládnuť. Chýbal mi nadhľad. Síce som si celý čas zachovávala veselú a živelnú povahu, ku koncu súťaže som bola už veľmi unavená. Bola to veľmi náročná a neraz aj bolestná skúsenosť. Ale vybrala som si. A všetko zlé je na niečo dobré. Po súťaži som prežívala krásny rok plný spievania, moderovania. Precestovala som celé Slovensko, všade ma vručne privítali, bolo to krásne obdobie. Ale vedela som, že pseudosláva mi nestačí...

Nuž, chvíľu si si užívala život rýchlokvasenej celebrity. Potom

si však dokázala, čo iné nie: vypla si slovenský mobil a vrátila sa do školy do Brna. Aký bol návrat od dobrých honorárov k životu študentky?

Celé toto obdobie som rozmýšľala, či sa vrátiť na JAMU a dokončiť pre mňa vytúžený obor muzikálové herectvo. Vrátila som sa. A neľutujem. Musela som začať od úplného začiatku. Chcela som sa zdokonaľiť v speve a tanci. A pre tento cieľ neexistuje nič lepšie než Brno. Znamená to na javisku dokonale sklbiť tanec a spev, vedieť to udychať a popritom hrať tak, aby sa tomu dalo veriť. V priebehu štúdia niekoľko hodín denne tancujete: step, moderný tanec, balet, jazzový tanec, tanec v páre. Cítila som výhodu, že mám za sebou činohernú výchovu, na druhej strane som však musela bojovať s češtinou. A to, že som opäť musela začať rátať každú korunku, bolo pre moju budúcnosť jedine dobré.

Už počas štúdia si začala hrať, v Brne i v Bratislave. Skúsila by si zhodnotiť, čo ti ktorá z úloh dala?

Ku každej postave pristupujem poctivo, disciplinovane a s pokorou. Najkrajšia bola pre mňa Viola v Shakespearovom Večere trojkráľovom, ktorú som si záro-

veň zvolila za svoju absolventskú postavu. Viola ma naučila vedome ovládať svoju často nekoordinovanú energiu. Začala som si uvedomovať jednotlivé energické centrá v tele. Kedy je potrebné ich použiť, a kedy sú zas zbytočné. Dodnes si užívam rolu Anity na Novej Scéne v Bratislave. Anita je temperamentná Portorikánka. Tu môžem prejaviť svoju živelnosť, a odovzdať sa Anitinej vášnivej povahe. Ale vážim si aj iné roly - v školskom Divadelnom štúdiu Marta predstavenie Godspell, mala som možnosť stvárniť aj Fridu Kahlo, uspela som v konkurze do slovenského muzikálu František z Assisi, v Česku ma zasa obsadili do muzikálu Andělé. A dokonca som si vyskúšala aj bábkoherectvo - v brnianskom divadle Radost v predstavení Guliver v Liliputove alebo Denník bájneho cestovateľa.

Aké sú tvoje plány teraz po skončení školy?

Hrať, hrať, hrať. Ved' po toľkých rokoch prípravy si ani neviem predstaviť robiť niečo iné. Tento pocit má v sebe určite veľa hercov. A s tým sú spojené konkurzy a krásny boj o získanie veľkých postáv. Som rada, že moja budúcnosť je divadlo, a nie reality show...

V úlohe Anity sa predstavili Katarína Hasprová a Katarína Ivanková. Hasprová už tradične podalo solídny výkon, svoj štandard však neprekonalala. Technicky bezchybný spev a tanec doplnila trochu chladným hereckým výrazom, ktorý nebol práve stelesnením plnokrvnej Portorikánky, ale udržala si pomerne vysokú úroveň muzikálového herectva. Katarína Ivanková naopak, vystupovala veľmi dynamicky, energicky a živlne. Po technickej stránke veľmi dobre pripravená herečka sa mohla sústrediť na výraz. Miestami tento síce hraničil s afektom, ale aj to k Anite ako k odvážnej žene, ktorá naplno prežíva svoj život patrí. Svojej postave dodala zmysel pre humor, širokými gestami, erotickými postojmi a dráždivým hrdým vystupovaním ju presne typovo charakterizovala. Vytvorila si tak priestor pre zmenu postavy na smútiacu v okamihu, keď jej zabijú snúbenca Bernarda. Ivankovej Anita bola emocionálne nabitá počas všetkých výstupov, svoju postavu stvárnila vo vysokom tempe ako komplexnú osobnosť, a to za dokonalého zvládnutia a použitia spevu, tanca i „vnútorného herectva“.

*Elena Knopová
divadelná kritička*

Nejaký čas po vyjdení veľmi zaujímavej publikácie, už tretej v rade, nazvanej „Čas v súvislostiach“, ktorá má podtitul „Slovenská kresba a grafika 20. storočia“, sme sa k nej vrátili oficiálnym uvedením do života. Krst knihy sa konal uprostred septembra v pražskom hoteli Holiday Inn a zúčastnili sa na ňom nielen milovníci slovenského výtvarného umenia. I keď treba povedať, že slovenská kresba a grafika sa stala naozaj výnimočným pojmom a nepochybne obohatila aj celé slovenské výtvarné umenie. Ved' práve ona nám dala také mená, ako napríklad Koloman Sokol, Vincent Hložník, či Albín Brunovský a všetci jeho neskorší žiaci... V medzinárodnom meradle sa dokonca natrvalo udomácnil aj pojem „slovenská grafická škola“.

Malá galéria

Autori takmer štyristostránkovej publikácie sú významní slovenskí galeristi a odborníci na slovo vzatí, Jiřina Divácká, Anton Divácký a Milan Jankovský. Vydavateľmi knihy sú D+Gallery, spoločnosť AD71 a náš Slovensko-český klub. Projekt podporili Ministerstvo kultúry ČR, Magistrát Hlavného mesta Prahy, Mestská časť Praha 1 a, pochopiteľne, ako sa dá u takejto výpravnej knihy aj počítať, prispeli na ňu i mnohí sponzori. Rovnako ako v predchádzajúcich dvoch dieloch tohto slovenského výtvarného prehľadu sú každému z vybraných autorov venované dve stránky - na jednej nájdete životopis a prierez dielom, na druhej je ukážka z tvorby. Z knihy sa tak stala krásna galéria, ktorú možno mať uloženú doma na polici. Pochopiteľne, že sa do nej nevošli všetci autori slovenskej kresby a grafiky. Ako povedala pani Jiřina Divácká, výber bol subjektívny. Keďže sú autori knihy veľmi fundovanými zncami výtvarného umenia, myslím si, že sa podaril a nájdete v ňom tie najhodnotnejšie a najkrajšie diela i zvučné mená slovenských výtvarníkov.

Účastníci krstu si mohli pri tejto príležitosti prezrieť i malú výstavu niektorých výnimočných kresieb a grafík z fondu D+Gallery. Knihu do života vypravdila predsedníčka predstavenstva a generálna riaditeľka Barrandov Studio Janka Vozárová a Jan Filip, generálny riaditeľ hotelu Holiday Inn. Aby bola atmosféra ešte krajšia, osviežila ju svojím spevom muzikálových melódií sólistka Hudobného divadla Karlín Galla Macků, ktorú pri tejto malej, ale prívetivej slávnosti na klavíri sprevádzala Linda Winterová.

Nad'a Vokušová

PRESEDNIČKA SLOVENSKO-ČESKÉHO KLUBU NAĎA VOKUŠOVÁ S KRSTNÝMI RODIČMI KNIHY - JANKOU VOZÁROVOU A JANOM FILIPOM

GALLA MACKŮ

NA SVOJE SI PRIŠLI AJ CHŤOVÉ POHÁRIKY

JIŘINA A ANTON DIVÁCKÍ - DVAJA Z TROCH AUTOROV PUBLIKÁCIE

Vano pokrstil knihu Newtona

V rámci svojej mimoriadne úspešnej výstavy The Platinum Collection, ktorá sa konala v pražskom Máneše od 5. augusta do 9. septembra, pokrs-

til Robert Vano knihu svetoznámeho fotografa nemeckého pôvodu Helmuta Newtona (1920-2004) „Sumo vo formáte XL“. „Mám z toho veľkú radosť, že práve ja môžem pokrstiť túto unikátnu knihu,

ktorá je zmenšenou verziou slávnej knihy Sumo vo veľkom formáte. Veľmi ma teší aj to, že som mohol zažiť éru Helmuta Newtona, ktorý sa vo svete preslávil svojimi ženskými aktmi v móde a priniesol do fotiek pohyb. Helmut Newton bol vo fotografii to isté čo Twiggy v móde alebo Beatles v hudbe. Myslím si, že každý fotograf by mal mať doma jeho knihu.“ Súčasnú zmenšenú verziu knihy Sumo, ktorú premiérovovo vydalo nemecké nakladateľstvo Taschen v limitovanom počte desiat tisíc kusov autorom signovaných výtlačkov, predstavuje Newtonovu tvorbu doposiaľ najúplnejším spôsobom. Na český trh uviedlo publikáciu nakladateľstvo Slovart.

(ek)

Vzácná knižnica otvorená

Slovenský kaštieľ Betliar sprístupnil verejnosti priestory vzácnnej knižnice Andrásyovcov, ktorá je bežne neprístupná. Spomedzi takmer 15 000 zväzkov kníh, novín a časopisov vybrali pracovníci múzea pre verejnosť najzaujímavejšie

kúsky. Od prvotlačí z 15. storočia, cez staršie tlače z 2. polovice 16. storočia až po noviny a časopisy z počiatku 20. storočia. Prehliadka je bohatá aj na knižnú maľbu a grafiku. Najzaujímavejšími zbierkami v historickej knižnici sú

šej miere prírodné vedy, medicína, farmakológia, technické vedy. Nechýbajú slovníky, encyklopédie, lexikóny a beletria. Rovnako široké je aj spektrum novín a časopisov. Popri dennej tlači sú to viaceré odborné periodiká, ale aj

tri latinské prvotlače z druhej polovice 15. storočia. Historickú knižnicu založil Leopold Andrassy v 18. storočí. Medzi takmer 15 000 zväzkami kníh, novín a časopisov dominuje literatúra faktu. Vo veľkej miere sú zastúpené spoločenské vedy, najmä filozofia, história, politológia, teológia a právo, v men-

voľnočasové magazíny a žurnály. Dominantnými jazykmi sú nemecký, latinský a francúzsky jazyk, v 19. a 20. storočí sa vo väčšej miere objavujú diela písané v maďarčine či angličtine. Knižnica je verejnosti sprístupnená v rámci Dní európskeho kultúrneho dedičstva (hl)

Info

- ne. 4. 10. Český rozhlas 3 - stanica Vltava SLOVENSKÁ JAZZOVÁ SCÉNA NA VLNÁCH ČESKÉHO ROZHLASU Prezentácia slovenskej džezovej scény vo vysielaní Českého rozhlasu 3 - stanica Vltava Moderuje: Aleš Benda Premiéra programu 4.10. - 17.45 - 18.30 Repríza programu 7.10. - 02.00 - 03.00
- po. 5. 10. o 18.00 Galéria SI, Modrá sála SI, Jiřská 16, Praha 1 JÁN KELEMEN: CHVENIE Výstava malieb slovenského maliara, grafika, sochára a multimediálneho výtvarníka (1957).. Kurátorka výstavy: Mgr. Art. Eva Berková Výstava potrvá do 21.10.
- pi. 9. 10. - pi. 16. 10. Národné múzeum (budova bývalého Federálneho zhromaždenia), Vinohradská 1, Praha 1 MATADORI / MATADORKY Prednášky významných osobností slovenskej architektúry v rámci festivalu 4 + 4 dní v pohybe 12. 10. o 16.30 - Vladimír Dedecěk (1929) 15. 10. o 19.30 - Ivan Matušík (1930)
- po. 12. 10. - ut. 13. 10. Centrum Franza Kafku, Široká 14, Praha 1 POD VPLYVOM LITERATÚRY? Stredná Európa 1989 - 2009 Medzinárodné sympózium o literatúre v strednej Európe po roku 1989, ktoré pozostáva z verejného stretnutia popredných stredo-európskych literárnych vedcov a z autorského čítania zúčastnených spisovateľov. Za Slovensko sa na projekte zúčastnia Viliam Klimáček a Peter Zajac
- po. 12. 10. a ut. 13. 10. o 20.00 Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1 Alexej Gelman: ZHASNITE LAMPÍONY Hrajú: Tatiana Vilhelmová (CZ) a Marián Miezga (SK) Úprava a réžia: Peter Serge Butko
- st. 14. 10. o 19.00 Modrá sála SI, Jiřská 16, Praha 1 Jazzový večer MILOŠ ŽELEZŇÁK TRIO Miloš Železnák - akus., el. gitary, Róbert Ragan - kontrabas, Peter Solárik - bicie
- št. 15. 10. - ne. 18. 10. Maďarské kultúrne stredisko, Rytiřská 25-27, Praha 1 SÚČASNÁ FILMOVÁ TVORBA - STREDNÁ EURÓPA Slovensko zastupujú filmy: Optimista - Dušan Trančík Momentky - Peter Kriřtúfek Pokoj v duři - Vladimír Balko
- št. 15. 10. - po. 19. 10. Praha HYBAJ HO! Festival česko-slovenského súčasného tanca Slovensko na festivale zastupujú: pi. 16. 10. o 20.00 Studio ALT@ - Hala 30, U výstavě 21, Praha 7 Katarína Rampáčková / Lonely Bones (SK, UK) Peter Šavel / One for you, two for me (SK, BE) po. 19. 10. o 20.00 Divadlo ARCHA, Na Poříčí 26, Praha 1 Les SlovaKs Dance Collective / Journey Home (SK, BE)
- so. 17. 10. o 18.00 Otrokovická Beseda, nám. 3. května 1302, Otrokovice STETSON AND BOURBON Medzinárodný festival južanského rocku Slovensko na festivale zastupuje trnavská skupina Křdel divých Adamov
- ne. 18. 10. - so. 24. 10. Jeseník, sály Mestských kulturných zariadení SLOVENSKÉ DNI V JESENÍKU so. 24. 10. o 15.00 Divadlo Petra Bezruča, 28. října 880/16, Jeseník ROZPŘÁVÁJME SI ROZPŘÁVKU Výchovno-dramatický program pre deti o slovenčine a jednej rozprávke krajiny Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka
- št. 22. 10. o 18.00 Galéria SI, Jiřská 16, Praha 1 MARIÁN KOMÁČEK: NA CESTÁCH Konfrontácia umelcovej grafickej tvorby a jeho najnovších malieb Kurátor výstavy: Dr. Miroslav Kudrna Hudobný sprievod: Jerguš Oravec - klávesy Výstava potrvá do 6.11.
- št. 22. 10. - so. 24. 10. Městský dům Přerov, Kratochvílova 1, Přerov ČESKOSLOVENSKÝ JAZZOVÝ FESTIVAL - XXVI. ročník hudobného festivalu Slovensko na festivale zastupujú: 22.10. o 20.00 - Luboš Andrš & Peter Lipa Band (CZ/SK) 23.10. o 20.00 - Bartoš & Třiřka Big Band (CZ/SK) 24.10. o 20.00 - Cloud Nine Jana Hály (CZ/SK)
- st. 22. 10. - ut. 27. 10. Plzeň ČESKO-SLOVENSKÉ DNI V PLZNI Tradičné podujatie na podporu slovensko-českých vzťahov spojené s pestrým sprievodným programom. Súčasťou je prezentácia Slovenska - Malá Veľká Krajina na regionálnej výstave ITEP v Plzni (22. - 24.10.)
- po. 26. 10. o 17.00 Modrá sála SI, Jiřská 16, Praha 1 PREČO SA MÁME ROZÍŠT (premiéra) Pódiový fíčr s hudbou a svetlami, slovo nevymínajú. Večer k 100. výročiu narodenia významného predstaviteľa slovenského tanga, skladateľa JUDr. Dušana Pálku pripravila ČeskoSlovenská scéna. Autori: Igor Šebo, Jiří Toufar a Dušan Malota
- st. 28. 10. o 5.00-8.30 Český rozhlas 2 - stanica Praha SLOVENSKÉ „DOBŘÉ RÁNO“ V ČESKOM ROZHLESE Propagácia Slovenska vo vysielaní Českého rozhlasu 2 - stanica Praha pri príležitosti vzniku ČSR a na podporu česko-slovenských vzťahov. Reportáže z celého Slovenska

(Zvýraznené podujatia usporadúva alebo spolusporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov)

Hana Bajtošová je dobrým príkladom toho, že vtipy o ženách, ktoré sa všade stratia, sa nezakladajú na pravde. Dvadsaťpäťročná športovkyňa sa pred niekoľkými týždňami stala svetovou šampiónkou v orientačnej cyklistike a získala aj bronz. Podobné úspechy v orientačných športoch slovenskí muži nedosahujú.

Správna voľba trasy

Hana na majstrovstvách sveta v Izraeli zajazdila vo veľkom štýle. V obrovskej horúčave a suchu porazila všetky najväčšie súperky. Na šampionáte bola v životnej forme, obhájila titul majsterky sveta v šprinte a k tomu pridala na dlhej trati v záverečný deň šampionátu bronz. Pritom na majstrovstvách

Už na svojich prvých veľkých pretekoch obsadila v silnej medzinárodnej konkurencii tretie miesto. Podľa nej sa tento úspech dá vysvetliť dobrým základom z orientačného behu. A tým, že jej to jednoducho páli. „O úspechu nerozhoduje iba fyzická príprava a rýchlosť pretekára, ale najmä voľba

cestovala celkom sama, bez akéhokoľvek podporového tímu. A vzala si naň dovolenku. Tento šport nemá veľkú spoločenskú podporu. Prvenstvo od nej aj mnohí čakali, doteraz sa z veľkých pretekov nikdy nevrátila bez medaily. Pozadie úspechu Hankin tréner Marián Kazík hodnotí lakonicky: „Čoho sa chytí, to jej ide.“ A dodá na vysvetlenie: „V škole bola výborná v matematike, ovláda aktívne niekoľko jazykov. Keď mala odísť študovať do Francúzska, cez prázdniny sa naučila komunikovať vo francúzštine. A postupne sa stala výnimočnou aj v športe, v ktorom vyhrávajú tí športovci, čo dokážu sklbiť fyzickú schopnosť a mentálne danosti.“

Ako čítať mapu

Hana začala najskôr s orientačným behom - na strednej škole ju k nemu priviedla telocvikárka Eva Kráľová - a v dvadsiatke presedlala na bicykel.

správnej stratégie. Víťazí ten, kto sa dokáže sústrediť a najlepšie a najrýchlejšie zorientovať v mape,“ potvrdzuje Hanka. Z jedného kontrolného stanoviska do druhého vedie niekedy aj desať rôznych postupov a je len na pretekárovi vybrať ten najrýchlejší. Najrýchlejší však nie vždy znamená aj najkratší. Najkratší môže byť plný prevýšení, ktorých zdlanie zaberie viac času ako prejazd o kilometer dlhšej trasy bez stúpaní. Vedieť sa rýchlo zorientovať v mape je dôležité aj preto, lebo súťažiaci ju dostanú len minútu pred štartom. O tom, ktorú trasu zvoliť, rozhodujú podľa Hanky tri faktory - jej dĺžka, prevýšenie, ale aj zjazdnosť. Niekedy je lepšie zvoliť jednoduchší postup. Mladá cyklistka tvrdí, že doping, taký častý v cestnej cyklistike, sa v tomto športe nevyskytuje, a okamžite vysvetľuje: „Môžete ísť totiž akokoľvek rýchlo, ale keď vám hlava, napríklad práve pre tie drogy nefunguje, nikdy nevyhráte.“

Stratená v Slovinsku

Hana Bajtošová má medaily z rôznych tratí, ale zlaté zatiaľ len zo šprintu. V ňom porazila jedinú profesionálnu orientačnú cyklistku, Rakúšanku Michaelu Gigonovú, ktorá pôsobí v armáde. „Kým pre ňu je tréning prácou, môj čas na tréning je obmedzený, denne strávim na bicykli maximálne dve hodiny, keď sa vrátim zo školy alebo z pracovnej praxe,“ hovorí športovkyňa, ktorá práve skončila štúdium manažmentu na European School of Management v Paríži a pracuje ako finančná kontrolórka vo firme, kde by sa neskôr chcela zamestnať. Reprezentačný tréner Marián Kazík ju trénuje na diaľku. Niekedy sú jej tréningy celkom romantické - napríklad, keď jazdí vo versaillskom parku. Ako sa trénuje na bicykli, si dokáže predstaviť asi každý, nás však zaujíma, ako sa trénuje orientácia na mape. Hanka sa zasmieja a hovorí: „Občas dostaneme od organizátorov vopred starú mapu terénu, nie však súťažnej trate. Hľadám aj mapy z iných majstrovstiev a rozoberám postupy, ktoré zvolili jednotliví pretekári... Študujem, analyzujem, porovnávam, ale dôležité je čo najviac jazdiť na súťažiach.“ Mladá športovkyňa tvrdí, že v lese sa na súťaži stratila len jediný raz - v Slovinsku. Dodnes si vraj nevie vysvetliť ako a prečo. Na súťažiach sa to bežne stáva aj iným pretekárkam. A či sa Hanka v lese sama bojí? „Ale nie, bála som sa len raz, pri svojom prvom nočnom orientačnom behu v lese nad bratislavskou Karlovou Vsou, keď som si svietila baterkou a ľakala sa každého tieňa,“ so smiechom spomína a jedným dychom dodá, prečo tento šport miluje. „Vďaka nemu sa dostanem na miesta, kam by turistom ani nenapadlo ísť, poznám nielen kus Európy, ale celé Slovensko od Malaciek po Herľany.“

Violončelo v kúte

Vďaka športovaniu si Hanka našla aj priateľa Yoanna, Francúza, ktorý sa tiež venuje orientačnej cyklistike

a orientačnému behu. „Spolu trénujeme zatiaľ len málo, lebo býva ďaleko, od októbra by sa to však malo zmeniť - mala by som sa presťahovať bližšie, do regiónu Rhône-Alps, kde budeme behať za jeden klub a snáď aj viac spolu trénuvať,“ hovorí. Hanka orientačnú cyklistiku miluje tak, že kvôli nej nateraz opustila aj svoju druhú veľkú lásku - violončelo. Od piatich rokov totiž chodila na husle, klavír a neskôr pôsobila aj v Bratislavskom mládežníckom violončelovom súbore. „Hrávali sme klasiku, ľudovky, Beatles aj Apokalypťu,“ spomína Hanka, ktorá s mladými umelcami chodila po festivaloch a nahrála aj cédečko „Čelisti na streche“. „Teraz však, bohužiaľ, violončelo stojí v kúte u rodičov,“ hovorí a priznáva, že tí najskôr chceli, aby sa venovala predovšetkým hudbe. Teraz sú však na ňu hrdí. Bodaj by nie, ved' kto má doma majsterku sveta?

Zuzana Lajdová

Slovenský spevák Pavol Hammel rád všetko ironizuje, a tak si robí žarty aj zo svojho veku. Siedma dekáda, do ktorej nedávno vstúpil, sa poeticky nazýva jeseň života. Ale on hovorí, že je to jar smrti. A smeje sa, lebo tú jar chce ešte využiť. Až teraz napríklad zaznie jeho hudba v Slovenskom národnom divadle. Predstavenie „Everest“, ktoré má premiéru naplánovanú na začiatok novembra, má byť baletnou ozdobou jubilejnej sezóny.

Výstup na Everest

Keby ste sa mohli vrátiť v čase, ktoré obdobie by ste chceli zažiť znova?

S pribúdajúcimi rokmi je to stále horšie a horšie, nie? S tým sa nedá nič robiť, som s tým zmierený. Ale ešte ma to. Radšej by som mal dvadsať.

Niečo by ste robili inak alebo vás lákajú slasti dvadsiaty?

Nie, slasti, nie. Chcel by som len zažiť ešte raz to isté. Nič by som nemenil. Ani by som nechcel mať terajší rozum, ako to ľudia hovoriajú.

Ale podmienky by boli iné. A to by vás inak formovalo... Asi by ste sa skôr venovali právu, ktoré ste vyštudovali na Univerzite Komenského, a hudba by bola len koníček.

To mi neprišlo na um. Možno by to bolo aj lepšie. Neviem, kedy sa ťažšie začínalo. My sme mali iné podmienky a mali sme iné problémy.

Čo hrozí dnešnej mladej generácii spevákov?

Nič im nehrozí, ak si uvedomia, že sú známi, hoci ešte nič nespravili. Pomocou médií zažiaria a - už majú budúcnosť za sebou.

Ako to bolo vo vašom prípade?

My sme boli asi dobrí už od začiatku. Platňa „Zvonky“ bola dobrá po každej stránke. Dnes sa talenty a ich tvorba pretláčajú inak. V našom prípade to bolo prirodzené, pretrvalo a žije to.

Vytvárate teda slovenskú hudbu a kultúru. Ste na to hrdý?

Samozrejme. Som na to patrične hrdý. A to mi naozaj nikto nemôže vyčítať.

Teraz, pri tvorbe hudobnej javiskovej kompozície „Everest“, ste medzi novými ľuďmi. Ako sa cítite v novom tíme?

Sám som ho vytvoril, takže dobre. Občas je dobré sriedať tvorivý tím. Aj skupina Prúdy zažívala často migráciu členov. A tí noví vždy prinášali nové podnety. Tak sa mi dobre robí.

Súvisí vaša práca na vážnej, rozsiahlej skladbe pre Slovenské národné divadlo s vekom?

S vekom to nemá nič spoločné. O tomto projekte sa s Mariánom Kleisom, ktorý je autorom námetu a prvého libreta, rozprávame už pätnásť rokov. Boli to však iba reči, teraz sa už projekt v divadle realizuje. Toto hudobno-tanečné divadlo sa volá „Everest“. Ale je to symbolika, nech si ľudia nemyslia, že to je o horolezcach! Je to o ľudskom snažení pri dobýjaní vrcholov, o tom, ako prekonávať prekážky, o hľadaní harmónie v živote, o štyroch častiach bytia: živote, smrti, posmrtnom živote a znovuzrodení.

Ako sa tento projekt rodil?

Nosili sme ho v sebe dlho. Asi pred dvoma rokmi som dal „Everest“ do takej podoby, že som mohol oslovit režiséra Patrika Lančariča. A vytvorili sme tím. Urobili sme ponukové DVD a ponúkli sme projekt divadlám. Najprv mal tvar muzikálu, ale muzikál „Cyrana z predmestia“ sme už urobili v roku 1977. Takže sme hľadali aj iné formy. A šéfa baletu Národného divadla Mária Radačovského to oslovilo. Tým, že bol vo svete a má skúsenosti, bol prístupný na experiment. „Everest“ spája rockovú hudbu s orchestrálnymi pasážami, spája živý sólový a zborový spev a balet. Mário Radačovský si vedel predstaviť tanec na túto muziku, ale museli sme to „odpesničkovať“. On si dal podmienku, že predsa len na muzikál sú iné divadlá a Národné divadlo potrebuje niečo iné. Po rozhovore s dramaturgiou sme sa rozhodli, že celý projekt prerobíme.

Ako dlho ste prerábali?

Rok mi trvalo, kým som „Everest“ odpesničkoval a vytvoril širšiu plochu, ktorú tanec potrebuje. Nazývame ho teraz hudobno-tanečným divadlom. Nie sú v ňom doslova pesničky. Hudba vyjadruje konflikt medzi mestom a veľhorami, prírodou a človekom, ľudskou civilizáciou.

A máte už určené, kto bude v Evereste vystupovať?

Hlavné postavy sú len dve. Muž a žena, dvaja tanečníci a dvaja speváci. Jednu dvojicu tvorí Alex Maďar, ktorý s nami pred desiatimi rokmi robil aj Cyrana, a Michaela Horká. Obidvaja spievali v úspešnom muzikáli „Rent“, ktorý tiež režíroval Patrik Lančarič. Ona je z Prahy a má 23 rokov. Alternáciu vytvorili Andrea Zimányiová a Vilo Csontos. Títo sú už istí, lebo už je nahraný soundtrack z predstavenia. A taneční sólisti, tých je viac. Zatiaľ tvrdo trénujú.

Teraz budete v takomto duchu tvoriť aj ďalej?

Nie. Robím rovnako. Je to len iný prístup k aranžovaniu motívov.

Máte na každú etapu života nejakú spomienku? Máte napríklad svoju prvú gitaru?

Kašlem na spomienky. Žijem pre prítomnosť. Budúcnosť už nemôžem veľmi plánovať, ale nerád sa vraciam. Moju prvú gitaru má pražské popmuzéum na Malej strane. Vypýtali si gitaru z roku 1967.

Nezaložíte aj na Slovensku také múzeum?

A načo? Slovákov takéto veci nezaujímajú. Chýba nám trochu úcta k hodnotám, ktoré sa tu vytvorili. Ved' ľudia málo chodia, keď sú v hlavnom meste, aj do Národného divadla.

Máme napríklad množstvo hudobných festivalov...

To nie je práve najlepšie meradlo kultúrnosti. Ale je dobre, že sú. Ja hovorím o uznávaní niečo-ho... Napríklad vo februári sme mali krásny koncert v pražskej Lucerne. Hralo tam Collegium Musicum, skupiny Fermáta a Prúdy. Bolo natrieskané. A ja sa pýtam: Keby sme také niečo urobili v Bratislave, koľko ľudí by prišlo?

To závisí aj od propagácie.

Sú výnimky. Ale nemožno generalizovať. Česi si vždy viac vážia, keď sa niečo vytvorí a má to hodnotu. V živote som napríklad nehral s gitaristom zo skupiny Blue Effect Radimom Hladíkom. A pred rokom Česi, Česká televízia vymyslela takéto duo. Zorganizovali to, išli nasnímať do jedného klubu v Brne a odvysielali. Na Slovensku by to nikomu ani nenapadlo.

V čom sú Slováci lepší ako Česi?

Nehodnotím to takto. Určite v niečom lepší sme a v niečom nie. Prečo sa stále porovnávame? Ja som z Bratislavy. Moja babka tu žila - aj z otcovej strany, aj z matkovej. Doma som sa naučil po nemecky, po maďarsky, aj po slovensky. Neprikladám až taký význam tomu, kde som sa narodil a akej som národnosti. Dôležité je predsa to, čo človek robí. Pri každom slovenskom športovcovi vždy povedia, odkiaľ je rodák... Ale dôležitejšie je, kto ho vychoval, kto ho trénoval, kde pretekal a podobne! Nakoniec podľa mňa už o niekoľko rokov i tak prestane byť aktuálne stále skúmať, kde sa kto narodil, či v Buffale, Hainburgu, alebo inde v Európe.

Helena Dvořáková

Prišla jeseň a s ňou opäť Depky

„Dnes večer jsem zatloukal prsty do zdí,
abych na ně pověsil tvé obrazy“

(Ladislav Vondrák)

s ktorou bodovala na poslednej Šrámkovej Sobotke a predstavila nové číslo literárneho časopisu chrudímskej knižnice PSAhlavci. „Následky aneb Dlak se má,“ tak sa volala vtipná poviedka o rosoládoch, ktorú predniesla poetka, prozaička a esejistka Markéta Hejná, jediná účastníčka Depiek z Prahy. Nezaбудla ani na ukážku básní zo svojej zbierky „Vážná radost“.

JANA JIRÁSKOVÁ BOLA DEPRESÍVNA TAK AKURÁT. O PETROVI MIKLASOVI ANI NEHOVORIAC

So septembrovým babím letom sa vrátili do pražskej literárnej kaviarne Symbiosa na Smíchove tradičné, už šesťdesiate siedme!, Depky - Večer primeraných depesií. Ich neúnavná hlavná organizátorka Zorka Šimůnková opäť rozdávala svoje originálne diplomy. Za vynikajúcu prácu viacerým zaujímavým účastníkom, ktorí prišli na malé pódium predviesť svoje nové tvorivé erupcie. Až z Olomouca sa unúval výborný pesničkár a básnik Petr Mičola, projektant, ktorý pre nemenovanú zoo projektoval napríklad výbeh pre medveďa. Aj pre pižmoňa, pochválil sa skromne po chvíli. Petr tvorí netradičné medzimestské duo s Ladislavom Vondrákom z Havlíčkovho Brodu. Spolupracujú na dialku a schádzajú sa až na koncertoch. Pričom Ladislav Vondrák, ktorý vo svojom meste organizuje vychýrené literárne večery v poetickom podkroví kaviarne U Notáře, je v dvojici predsa len viac textárom: „Jsem plnoštíhel/ a už mám taky věk/ Pořád se ale těším/ na tvoje skoky na můj špek...“ prednášal s citom v Symbiose.

Básnik Petr Miklas sa taktu predstavuje na svojom blogu: „Jsem čísi noční snění zachycené na osikách deště...“ Na septembrových Depkách odštartoval jedným zo svojich haiku - o štáve, starostlivo si na prstoch rátajúci slabiky: „ je jedno co je/ v textu v hudbě na fotce/ chce to jen šťávu“, a pokračoval silnými existenciálnymi veršami.

Aj dámske zastúpenie bolo na septembrových Depkách reprezentatívne. Jana Jirásková z Chrudimi, laureátka napríklad Literárnej Vysočiny, predniesla jednu zo svojich neretušovaných poviedok zo života,

Jesenné Depky sa teda rozbehli, vážení čitatelia, ako sa patrí. Na tie októbrové - v piatok 23., vás Československá scéna, ktorá je ich spoluorganizátorom,

naliehavo pozýva už dnes. Určite si na ne nechajte voľné miesto vo svojom depresívne nabitom diári.

(vv)

Československá pesnička 2009

Sú veci, ktoré sa núkajú samy, ale vždy sa musí nájsť niekto, komu stojí za to ujať sa ich a uviesť do života. Za projektom súťaže českých a slovenských pesničkárov stojí nadšenec Lukáš Valenta a jeho nezodlná vôľa zapojiť do nej nielen čo najkvalitnejších autorov z oboch brehov rieky Moravy, ale aj prestížnych porotcov a výkonných spoluorganizátorov. „Súťaž, ktorá chce pomôcť undergroundovým, začínajúcim a mediálne neznámym umelcom, aby mohli predstaviť svoju tvorbu širšej verejnosti a dokázať, že aj medzi umelcami, ktorých nevidieť každý deň vo svetlách reflektorov, nepočuť z rozhlasových staníc, je veľa takých, ktorých stojí za to si vypočuť...“ píše sa na stránkach Československej pesničky 2009 (<http://www.poeticapispnicka.cz/>).

Po rôznych peripetiách až turbulenciách, ktorým sa pri prvom ročníku každej takejto súťaže nevyhnú žiadni organizátori, je tu výsledok. Zo sto sedemástich prihlásených súťažiacich vybrala osemčlenná porota 32 semifinalistov, ktorí sa predstavia na štyroch semifinálových večeroch v pražskej Salmovskej literárnej kaviarni (www.salmovska.cz). Ten prvý sa odohrá v sobotu 17. októbra o 19.00 h. Prídte povzbudiť napríklad slovenskú pesničkárku Dominiku Fričovou, ktorá zaspieva svoje piesne Rôzne druhy ľudí a Nemám, alebo hoci harmonikárku Tereziu Palkovú, ktorá vlani v decembri hrala na slávnostnom odovzdávaní cien Kollárovej literárnej súťaže, organizovanej Slovensko-českým literárnym klubom v pražskom Nostickom paláci. Veľký záverečný finálový večer Československej pesničky 2009 potom bude 19. decembra.

Porota, v ktorej boli takí giganti českej piesne ako napríklad Jiří Dědeček, Slávek Janoušek, Oskar Petr, Luboš Pospíšil, Ivan Hlas a ďalší, nemala v tomto prvom ročníku ľahkú úlohu. „A tak mi prišlo 15 CD s viac jak 350 piesňami (každý súťažiaci musel poslať tri autorské piesne, pozn. autora). Poslech byl velice zajímavý, kvalita poměrně rozkolísaná...“ píše napríklad porotca Slávek Janoušek o svojich dojmach zo súťaže. Slovenských pesničkárov sa prihlásila zhruba tretina z celkového počtu a zhruba toľko sa ich prebojovalo aj do semifinálových koncertov. Sú medzi nimi aj na Slovensku známejšie mená - Peter Petiar Lachký, Peter Piatko, Mária Polónyi...

„Při poslechu těch mnoha soutěžních písniček jsem objevil pár báječných lidí a moc se těším, až se s nimi (v Salmovskej literárnej kaviarni) setkám osobně,“ píše na stránke súťaže ďalší porotca Jiří Dědeček. Československá scéna, ktorá tiež má v tejto ojedinelej a veľmi užitočnej pesničkárskej akcii prsty, sa teší nemenej a srdečne vás týmto pozýva do útulných priestorov Salmovskej literárnej kaviarne.

(vv)

Pred pár týždňami uzrel svetlo sveta prvý výtlačok knihy, aká u nás nemá obdobu. Unikátna Biblia je ilustrovaná dielami, ktoré boli po stáročia v trezoroch. Vlepenie vytlačených a zlatom olemovaných strán do kožou potiahnutého obalu trvá len pár minút. Majster knihár ešte na okamih vloží celý zväzok pod lis, skontroluje, či je všetko tak, ako má byť, a prvý exemplár jedinečnej knihy je hotový. Slovensko sa po Nemecku, Chorvátsku a Slovinsku stáva iba štvrtou krajinou, ktorá bude mať vlastné vydanie ručne viazanej obrazovej Biblie.

je prvý výtlačok unikátnej slovenskej Biblie hotový. Podáva ho rozžiarené zakladateľke vydavateľstva Ikar, ktorá takmer ani nedýchca.

Zlatá biblia

Od chvíle, keď sa pre ňu vydavateľ rozhodol, až po dokončenie prvého výtlačku, uplynulo len niečo vyše roka. „Pri takomto výnimočnom diele to považujem skutočne za husársky kúsok,“ hovorí hrdó riaditeľka vydavateľstva Ikar Valéria Malíková. Knihu vážiacu 6,5 kilogramu ocenia najmä zberatelia. Kompletný text Svätého písma Starého aj Nového zákona, hoci sa do písma zhoduje so slovenským prekladom uznaným Konferenciou biskupov Slovenska, je totiž uverejnený bez poznámok, takže nejde o dielo určené na štúdium. Jeho hodnotu znásobujú aj iluminácie. Na 1 070 stranách ich je takmer tristo a pochádzajú zo zbierok a z trezorov Rakúskej národnej knižnice. Mnohé z nich boli doteraz uverejnené iba raz, v starobylých rukopisoch: Historické Biblii z Urachu z roku 1463, vo Viedenskej Genesis zo 6. storočia, v Bible moralisée z polovice 13. storočia či vo Svätováclavskej Biblii.

Tajomstvá knihára

Unikátnu knihu, ktorá sa onedlho stane najdrahšou, aká sa u nás kedy predávala, vyrobili v Nemecku. Vytlačili ju v Allgäu, v Augsburgu potom ilustrácie doplnili zlatými fóliami a finálnu podobu dostala v Esslingene. Tunajšia knihárska firma Buchbindererei Richard Mayer sa totiž špecializuje práve na faksimile a vzácne tlačce. „Dielňu založil po druhej svetovej vojne môj starý otec a ja som ju roku 1997 prevzal od otca,“ hovorí Frieder Mayer, ktorý nám ukázal celý postup ručného viazania kníh. Každú činnosť predvádzal osobne, takže sa dá povedať, že prvý exemplár unikátnej slovenskej Biblie zviazal on.

„Používame len vybrané materiály,“ zdôrazňuje pri rezaní kože určenej na obálku knihy. Dobytok, ktorý ju mal pôvodne na sebe, sa počas života pásol v južnom Nemecku alebo vo Švajčiarsku. „Je tam najlepšia klíma a zvieratá tam majú najkvalitnejšiu kožu. Z argentínskych kráv napríklad nie je dobrá, pretože tam majú veľa hmyzu a na koži zostávajú stopy po jeho bodnutí. Vo Francúzsku sú zase pasienky ohradené ostnatým drôtom, o ktorý sa zvieratá zachytávajú,“ zasnávuje nás do problematiky kvality kože.

Pod jeho rukami i rukami jeho zamestnancov postupne vzniká väzba. Na vyrezanej koži zbrúsia okraje, vyrobia chrbát budúcej knihy s reliéfnymi linkami a zlatým písmom naň vyrazia názov. Nie všetko je však Frieder Mayer ochotný prezradiť a predvádzanie niektorých úkonov podmieňuje tým, že nebudeme fotografovať. Aj knihár má svoje výrobné tajomstvá.

Zlata je tam...

Hoci sa tu knihy viažu ručne, pri niektorých činnostiach sa človek bez pomoci stroja nezaobíde. Napríklad pri skladaní a zošívaní strán pevnými stehmi. Je to síce nákladný spôsob, no zároveň najlepší, ak má kniha vydržať. Podobné je to pri nanášaní zlatej fólie na orez strán. „Pri tom treba dávať veľký pozor. Ak knihu zle vložíte do stroja, ornament sa na ňu nenanesie rovno. Máte to síce možnosť opraviť, no iba raz. Predtým, ako sa zlatá fólia prichytí na orez, sa totiž z neho musí zbrúsiť jemná vrstva,“ vysvetľuje, a akoby túto situáciu hneď aj privolať. „Vidíte, práve tu je vzor nanosený krivo,“ ukazuje na jeden z výtlačkov. Chybička krásy, ktorá bola voľným okom takmer nepostrehnuteľná, mu stačila na to, aby exemplár putoval späť do stroja. Pri narážaní kovania na rohy väzby už prichádza na rad kladivo a ľudská sila, pritom aj tu treba dávať veľký pozor na presnosť. Rohy a spony, ktoré budú Bibliu nielen krásiť, ale aj chrániť, sú zdobené ornamentmi podľa klasických predlôh a pokryté tenučkou vrstvou 24-karátového zlata. Koľko ho na jednu knihu spotrebovali zostáva tajomstvom, dozvedeli sme sa iba to, že na výrobu prsteňa ani retiazky by to určite nestačilo. Napokon pán Mayer na forme zaguľatí chrbát knižnej väzby, vlepí do nej zošité listy a o chvíľu

Iba päťsto

„To je najkrajšia kniha, akú sme kedy vydali. Od chvíle, keď som pred rokmi prvýkrát držala v ruke zberateľskú Bibliu, túžila som takú priniesť aj na Slovensko. Podarilo sa a podľa mňa je to skutočný šperk,“ rozplýva sa Gabriela Belopotocká, ktorá celý proces ručného viazania pozorne sledovala. „Prešla som už veľa tlačiarňami a výrobu kníh dobre poznám. Všade dbajú na presnosť a rýchlosť, čo ma však najviac zaujalo tu, bola obrovská precíznosť,“ hovorí.

Dokončenie celého nákladu obrazovej Biblie ešte nejaký čas potrvá. Z kníhviazačstva v Esslingene vyjde napokon celkovo päťsto výtlačkov, a hoci sú všetky určené výlučne pre slovenský trh, v žiadnom z obchodov sa neobjavia. „Budú sa dať objednať cez internetovú stránku www.zlatabiblia.sk. Každý výtlačok bude očíslovaný a jeho majiteľ dostane aj certifikát o vlastníctve, ktorý bude vlepený na predsádke knihy,“ vysvetľuje Valéria Malíková.

Objednať sa však nedá dať výtlačok Biblie s poradovým číslom 1. Ten totiž získa výherca veľkej súťaže vydavateľstva Ringier. No a okrem päťstokusového nákladu vo firme pána Mayera vyrábajú ešte jeden exemplár slovenskej Biblie, odlišný od ostatných. Nebude totiž viazaný v červenej, ale v bielej koži a poputuje k pápežovi ako dar.

Andrej Šimončíč

Slovák

v českých muzikáloch

Vyštudoval činohru, no venuje sa prevažne muzikálu. Na Slovensku, v Čechách, ale aj v krajinách, kde sa hovorí po nemecky, našťudoval niekoľko svetoznámych titulov. V Prahe hrá v súčasnosti v muzikáloch „Krysař“, „Tajemství“, „Jack Rozparovač“ či „Golem“. Pozornosť púta nielen svojou prácou, ale aj uletenými out-fitmi. Na recepcie rád chodí v sukniach, v skrini má viac topánok ako jeho manželka, a tvrdí, že preč sú časy, keď mal chlap smrdieť aj na fotke. Henrich Šiška.

Už pár sezón pôsobíte v Čechách, kde ste našťudovali niekoľko zaujímavých muzikálov. Necítite isté nepriateľstvo od českých kolegov, keď im kvázi „kradnete“ prácu?

Ani nie, i keď z času na čas niekto rožky vystrčí. No na názor, že beriem prácu českým umelcom, mám jedinou odpoveď - všetci máme rovnaké šance. Chodím na konkurzy práve tak ako oni. Nehovoriac o tom, že som ešte v podstate v nevýhode, pretože keď sa chce človek živiť divadlom, musí mať češtinu na slušnej úrovni. A mojím materinským jazykom je predsa len slovenčina. Na druhej strane musím povedať, že som dušou stále Českoslovák.

So Zuzanou Norisovou ste boli na jednej internetovej stránke vyhlásení za najobľúbenejšiu dvojicu muzikálu „Tajemství“. Aj Lucia Šoralová má už v Prahe svoje miesto. Čím to je, že sú Slováci takí úspešní na českom muzikálovom poli?

U žien je to asi tým, že sú veľmi pekné, majú väčší šmrnc i viac temperamentu. Nehovorím, že Česky nie sú pekné alebo šmrncovné, no Slovenky majú ešte niečo navyše. Napokon, nie je len fráza, že Slovenky patria k najkrajším ženám. A prečo som obsadzovaný ja, na to nie som kompetentný odpovedať. Ale možno je to tým, že sa o mne vie, že som univerzálny. Všetky roly, ktoré som našťudoval, sú naozaj muzikálové - na javisku nielen spievajú, ale aj hrajú a tancujú. Preto nie som veľkým fanúšikom obsadzovania populárnych spevákov do muzikálov. Tí podľa mňa patria na koncertné pódia. Lebo keď idem na muzikál, chcem vidieť všetko - dobrý tanec, spev i herecký výkon. Preto chodím rád na muzikály do Londýna.

Vyštudovali ste činohru na VŠMU, upísali ste sa však muzikálu. Prečo?

Muzikál mi učaroval už dávno. Milujem kombináciu tých spomínaných troch zložiek. Nehovoriac o tom, že hudba je pre mňa veľmi silná a trojmiňutová pesnička má niekedy silnejšiu výpovednú hodnotu ako polhodinový monológ. Navyše, ja som bol vždy cirkusák, mám rád šou.

Pomerne veľa ste pracovali aj v zahraničí - najmä v krajinách, kde sa hovorí po nemecky...

Áno, veľa som pendloval, absolvoval som snúry po Nemecku. Bola to výborná skúsenosť, no na druhej strane to bolo na škodu vecí v tom, že vždy, keď sa mi už začala kariéra na danom mies-

te slubne vyvíjať, odišiel som a začínal som akoby odznova. Kamarát z Londýna mi vravel, že pri tom všetkom, čo som už robil, by som mal byť megahviezda. U nás však hviezdia rosničky a moderátorky, ktorým stačí urobiť pár škandálov. No pre mňa je to hrozne málo. Ja sa chcem prezentovať svojou prácou - tým, čo viem.

Chcelo sa vám začínať vždy odznova? Nekoketovali ste s myšlienkou usadiť sa radšej niekde a tam si budovať kariéru?

Verejnosti síce až taký notoricky známy nie som, no v muzikálovom svete už nejaké meno mám. Patrím už k tým, ktorí nemusia vymetať všetky konkurzy, ale ktorých oslovia s konkrétnou ponukou.

Ste známy tým, že v jednom muzikáli našťudujete bez problémov i dve postavy. Prečo?

Nemám rád stereotyp a muzikál je ako fabrika. Napríklad „Dracula“ sa hral 32-krát mesačne! To je už tak veľa, že keď sa pozriete na plagát, je vám zle. Aby som sa vyhol stereotypu, začal som našťudovávať dve postavy, takže keď hrám deväť predstavení týždenne, tak je pre mňa omnoho zaujímavejšie hrať päť dní jednu postavu a štvrtý tú druhú.

V činohre sa herci takzvané prehrávajú - napríklad od postáv milovníkov ku charakterovým úlohám. Čo sa dá dosiahnuť v muzikáli?

V muzikáli sa väčšinou začína maličkými postavami a postupne prichádzajú väčšie a väčšie. I keď som mal šťastie, že som hneď dostal veľké roly. No pre mňa je napríklad výzvou nedostat' sa do žiadnej škatulky. Som rád, že sa už o mne vie, že hrám všetko. Nie, že vezmem všetko, ale že som použiteľný na komické postavy, starých chlapov i civilné polohy. A mám ešte niekoľko vysnívaných muzikálov, v ktorých by som chcel účinkovať. Okrem toho mi veľmi vonia film.

Žili ste v zahraničí, mali ste partnerku Francúzku, napokon ste zakotvili v bývalom Československu a tu si našli i životnú partnerku. Takže týmto potvrdzujete, že Slovenky sú naozaj najkrajšie? Alebo čím vás vaša partnerka „dostala“?

O tom, že sú Slovenky jedny z najkrajších žien na svete, niet pochýb. A čo sa vzťahu týka, potrebujem mať vedľa seba osobnosť. Nemohol by som mať vedľa seba „puťušku“. Na východniarkach sa

ami napríklad veľmi páči, aké dokážu byť v pozitívnom slova zmysle sekery. Vedia si buchnúť po stole, čím vzniká priestor pre istú bojovnosť, hľadanie kompromisov a následné udobrovanie sa. My máme s manželkou tiež sicílske manželstvo a to mi úžasne vyhovuje. (Smiech.)

Dlho ste pendlovali medzi dvoma krajinami - najprv Slovensko, Rakúsko, potom Bratislava, Praha. Kde ste sa teraz usadili?

Kúpili sme si domček pri Prahe. Takže ja, mestské dieťa, a človek, ktorý musel ísť aj smeti vyniesť dobre oblečený pre prípad, že by ma niekto videl, chodím teraz po dedine v gumákoch a deti od susedov sa ma pýtajú: „Strýko, kde máš traktor?“ (Smiech.)

Ste metrosexuál?

Nie, ale mal som obdobia, keď som sa naozaj „čučkal“, chodil som do solária... Raz som sa preto pohádal aj s jedným mojím hereckým kolegom, pretože sa ma pýtal, či som normálny - že hrudník a podpažšie si holia len homosexuáli. Mne sa však zdá odporné, keď ide chlap a z tielka mu trčia spotené chlpy spod pazuchy. Takže možno som v očiach niekoho metrosexuál, no už je preč doba, keď mal chlap smrdieť aj na fotke. Chlap môže ostať chlapom a pritom voňať. Mne sa páči, keď sa muži o seba starajú.

Andrea Tomášková

Zo šerosvitu do informačného novoveku

V Levoči sa nedávno konala milá slávnosť. Tunajšia Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu jediná a ojedinelá svojho druhu u nás si pripomenula šesťdesiat rokov svojho trvania.

Pri tejto príležitosti knižnica, za finančnej podpory Ministerstva kultúry SR, vydala pozoruhodnú publikáciu pod názvom „Zo šerosvitu do informačného novoveku - Šesťdesiat rokov Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči“, ktorej autorom je PhDr. Jozef Lapšanský PhD.

Autor v úvode okrem iného konštatuje, že štyri kapi-

du človeka, ktorý utrpel poškodenie zraku. V druhej podkapitole tejto časti je pripomenutie charakteru a celoživotného diela nevidiaceho kolportéra a patriota Mateja Hrebendu. Z odkazu tejto výnimočnej osobnosti dejín slovenského slepeckého hnutia sa najviac priblížil vidiaci tyfopedagógovia Viliam Hrabovec a Jozef Vrabel. Predovšetkým J. Vrabel svojím

no niektoré pasáže textu presahujú do skoršieho obdobia prelomu šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov. Bol to čas napredovania, ale aj stagnácie. Politické a spoločenské pomery v bývalej ČSSR neumožňovali otvorenú a optimálnu výmenu informácií, či nových vedeckých poznatkov v oblasti komunikačných technológií medzi štátmi bipolárne rozdeleného sveta. Nová budova slepeckej tlačiarne a knižnice na Štúrovej ulici v Levoči znamenala výrazné pozitívum, no jednostranné preferovanie čiernotlače pred knižničnými službami bolo koncepčným omylom. Nevstupovať, nahráva sa! - toto upozornenie sviety v každom zvukovom štúdiu. V tejto knižnici nie je výnimkou. Podkapitola o tvorbe zvukových dokumentov sa zaoberá teoretickými hľadiskami interpretačných štýlov načítavania literatúry a vychádza zo zaujímavej kategorizácie médií kanadského vedca Marshalla McLuhana.

Záverečnú a rozsahom textu najväčšiu štvrtú kapi-

toly spomínanej publikácie „Nevidiaci v historickom a spoločenskom kontexte“, „Nevidomý neznamená nevedomý“, „Polstoročie napredovania a prešľapovania“ a „V ére informačného novoveku“ si nenárokujú komplexný sumár na detailnú analýzu všetkých udalostí a osobností, ktoré sa v šesťdesiatročnej histórii Slovenskej knižnice pre nevidiacich vyskytli. Vкус čitateľov je rôznorodý. Každý má svoju predstavu, svoju hodnotovú hierarchiu i rebríček osôb, ktoré by na stránkach tejto knihy nemali chýbať. Ale takúto celostnú zaľudnosť možno dosiahnuť jedine v lexikónoch a príbuzných žánroch faktografickej spisby.

Autor tiež konštatuje, že nebýva zvykom opatriť publikáciu, bližiacu sa svojim popularizačným štýlom k presnoprisnej literatúre faktu, metaforickým názvom. Kniha „Zo šerosvitu do informačného novoveku“ má svoju primárnu funkciu, ale nezrieka sa ani epistolárnosti. Chce poďakovať znamenitým ľuďom, ktorí stáli pri kolíske levočskej hrebendovskej knižničnej inštitúcie

Prierezová monografická historická štúdia pozostáva zo štyroch tematicky rovnocenných, ale rozsahom odlišných kapitol a podkapitol. Prvá kapitola sa zaoberá osudmi, spoločenskými pozíciami, ale hlavne problémami nevidiacich a slabozrakých. Autor polemizuje s často používanou metaforou „nevidiaci žijú vo svete tmy“. Uprednostňuje výraz „šerosvit“, čím chce naznačiť individuálne vnímanie a riešenie osu-

obdivuhodným nasadením, obetavosťou a všestranným nadaním podstatne ovplyvnil vznik slovenskej slepeckej tlače, žurnalistiky a špeciálnej pedagogiky, zaoberajúcej sa výchovno-vzdelávacími procesmi zrakovo hendikepovaných. Záver úvodnej kapitoly patrí úvahám o motívoch, ktoré viedli československé vládne inštitúcie k pokusom vytvoriť z Levoče centrum zrakovo postihnutých. Autor sa usiloval podporiť hypotézy argumentmi z archívnych zdrojov.

„Nevidomý neznamená nevedomý“ je názov druhej kapitoly, hodnotiacej v stručnom priereze dejinný vývoj špecializovaných školských a sociálno-rehabilitačných inštitúcií, ktoré vznikli na začiatku 20. storočia: Československého štátneho ústavu pre slepcov a remeselného ústavu. V druhej podkapitole autor rozoberá zástoj čítania - uvedomelej didaktickej aj intelektuálnej činnosti vo výchove a vzdelávaní nevidiacich chovancov levočského slepeckého ústavu. Porovnáva vzťah zrakovo postihnutých žiakov ku knihe ako hodnotu so súčasnou masívnou krízou v bývalých socialistických krajinách. Záver tejto state obsahuje faktografický prehľad pravých autentických titulov slovenskej slepeckej tlače, doplnený o komentáre autora knihy, najmä v súvislosti s levočským pôsobením Jozefa Vrabla.

Témou tretej kapitoly je takmer polstoročná éra Tlačiarne a knižnice pre nevidiacich v Levoči. Kľúčovou etapou autorovej pozornosti sú roky 1968-1989,

tolu dr. Jozef Lapšanský charakterizuje ako pokus o analytický a sumarizujúci pohľad na aktuálnu éru rokov 1998-2008, nazvanú Érou informačného novoveku. Slovenská knižnica pre nevidiacich v Levoči sa v tomto desaťročí zaradila medzi centrá, ale od podobných inštitúcií sa líši svojím špecifickým profilom technológií, organizáciou práce, štruktúrou poskytovaných služieb a najmä spoločenským statusom nevidiacich a slabozrakých používateľov. Táto kapitola pozostáva z kľúčových tematických celkov - Desaťročie nových informačných a komunikačných technológií, Slepecká tlač v 21. storočí - štýl magazínový a seriózny, Modernizácia knižničných informačných systémov a služieb a Nový vek zvukových štúdií. Časová ohraničenosť načrtnutých podtém poslednej kapitoly rokom 2008 sa podľa dr. Lapšanského - a možno s ním plne súhlasiť - nerovná definitívnemu završeniu procesov a poslania levočskej slepeckej knižnice. Naopak, i spomínaná publikácia „Zo šerosvitu do informačného novoveku“ síce bilancuje uplynulých šesťdesiat rokov, ale zároveň chce inšpirovať ďalších tvorcov k novým pohľadom na poskytovanie knižničných a informačných služieb zrakovo hendikepovaným spoluobčanom, pretože, ako na to upozorňuje dr. Lapšanský, cieľová stanica novoveku informačných a komunikačných technológií nemá svoje definitívne časové ani priestorové určenie.

Anna Papiežová

Slovenský seriál „Ako som prežil“

Začiatkom letných prázdnin zaradila televízia Barrandov do svojho štvrtkového večerného vysielania seriál slovenských dramatických programov so spoločným názvom „Ako som prežil“. Boli to takmer hodinové inscenácie, ktoré pripravila slovenská televízia JOJ. No hneď pri prvých častiach seriálu si pozorný divák uvedomil, že táto minútáž je zbytočne dlhá. Išlo totiž o spracovanie skutočne prežitých, a ani nie zvlášť zaujímavých príbehov.

Hlavnými témami režisérom nahraných jednotlivých častí bolo (podľa poradia): darovanie orgánu (srdca) inému dieťaťu po synovej smrti, manželova príkladná vernosť i po neestetickom operačnom zásahu u manželky, po rokoch nájdenie strateného syna, žijúceho na okraji spoločnosti, zastrelenie otca - nepolepšiteľného tyrana, konečné zmierenie muža - po havárii mrzáka - so životom, zbavenie učiteľa podozrenia zo zneužitia žiačky, rodičia bezdomovcami po darovaní poslednej koruny vlastnému maznáčikovi, výmena detí pri pôrode, zneužívanie 12-ročnej dcéry matkiným priateľom, úradný zákaz styku matky - bývalej väzenkyne s dcérou.

Skutočnosť, že takmer všetky tieto dramatické programy mali jedného a toho istého režiséra (Juraja Švedu), im z hľadiska nápaditosti pri spracovaní dvakrát neprospelo. Keďže autorský text zakaždým hovoril o prežitej udalosti, nebolo ho veľa, konanie účinkujúcich postáv sa akosi preťahovalo, čo na diváka chvíľami pôsobilo až nudne. Intenzita odznievajúceho dialógu a použitej hudby bola nevyvážená - občas takmer ani nebolo počuť, čo herci hovoria. Na pozorného slovenského televízneho diváka rušivo pôsobilo, že sa tu vyskytovali zaužívané české slangové slovné spojenia (čo sa deje, som v pohode, vypadni a iné). Pochvalne sa možno vyjadriť o tom, že režisér pri obsadzovaní hlavných (i vedľajších) úloh využíval hercov z rozličných slovenských divadiel - zakaždým iných, menej známych - až na Soňu Valentovú, ktorú maskérka urobila pre úlohu v 7. časti príliš starou. Zaujímavé a už nie nudne boli pripravené posledné tri inscenácie - mali totiž iného autora textu i iného režiséra.

Televízia Barrandov de facto plní úlohu verejnoprávnej ČTV - už dokonca vysiela (dvakrát do týždňa) nový slovenský dramatický seriál „Odsúdené“, pri sledovaní ktorého sotva zadržíte dych.

Jolana Kolníková

Vydavateľstvá
spol. s r.o. **MAC**

U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
tel./fax: 226 218 865
e-mail: info@vydavatelstvamac.cz

Nabízí

• zajištění

kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa předplatitelského kmene,
distribuce předplatitelům
pro periodika i knižní publikace

• vlastní produkci

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře „Práce na zahrádce“,
„Recepty pro diabetiky“,
knihy s hobby a sportovní tematikou.
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete

na www.vydavatelstvamac.cz

PREDPLATNÉ

Pontúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť.
Jedno číslo vás bude stáť len 10Kč
(na Slovensku 10Sk/0,33 €), pričom cena vo voľnom predaji je 18Kč/18 Sk/0,6 €! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!!
Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Například za december 2009 až december 2010
zaplatíte 12 x 0,33 € = 3,96 €

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednajte telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Pisomné objednávky:
Vydavatelství MAC, s.r.o.,
U Plynárny 404/91,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
226 218 865

Predplatné v SR:
Pisomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vaším IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2009 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradíte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

.....
meno a priezvisko

.....
adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

.....
podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 10/2009

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľstvá MAC, s.r.o., U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 843
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Nada Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Ľuba Svárová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distributéri
Vychádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Vyšlo 1. 10. 2009

Redakčná rada:

Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Nada Vokušová, Gabriela Vránová

Kamarátka s prírodou

Ludmila Lakomá-Krausová pochádza z rázovitej východoslovenskej obce Veľké Zalužice, narodila sa zjari v druhom roku druhej svetovej vojny. V tejto zemplínskej obci bol učiteľom jej starý otec, ktorý zomrel na následky zranení v prvej svetovej vojne. Učiteľské miesto po ňom prevzal jej otec a aj jej matka tu bola učiteľkou. Ona tiež pochádzala z učiteľskej rodiny a aj jej otec padol v prvej vojne. Maliarkine detské roky ubiehali v kultúrnom prostredí. Jej rodičia po celé roky v dedine navštevovali divadlá, s mládežou viedli spevácke i tanečné súbory, písali

ikonopiseckú školu v Košiciach aj v poľskom Sanoku.

Hneď po ukončení štúdia nastúpila Milka na učiteľské miesto v II. Základnej škole v Michalovciach. I keď mala aprobáciu pre vyšší stupeň škôl, práca s týmito deťmi jej prirástla k srdcu, v ZŠ zostala učiť až 32 školských rokov. Až nejaké roky pred odchodom do dôchodku sa dala presvedčiť a v Strednej zdravotníckej škole budúcim sestram dávala základy dejín umenia a estetickéj výchovy. I tu, ako i predtým v základných školách, všetky tie roky viedla výtvarné krúžky a bola činná aj mimoškolsky. Pracovala ako okresná metodička a vedúca kabinetu výtvarnej výchovy pri Okresnom pedagogickom stredisku. Ani školské prázdniny nepredstavovali pre pani Milku oddych. Každoročne viedla letné kurzy učiteľov výtvarnej výchovy zo škôl prešovského kraja a v posledných rokoch bola aj poslankyňou, pracovala v mestskom zastupiteľstve.

Manžel, akých je málo

Rok ukončenia vysokej školy bol pre ňu aj rokom vstupu do manželstva s Vojtechom Lakomým, zubným laborantom. „Bol to muž do voza i do kočiar, s ktorým prežila 44 šťastných rokov,“ hovorí jej dlhoročná verná kamarátka Helena Směříčková z Prahy. „Ohromne sme sa zblížili - azda viac než sestry, najmä za tých niekoľko mesiacov, keď u mňa Milka bývala počas liečenia na gynekológii u Apolinára v Prahe. Tam sa jej potom aj narodili obaja synovia.“

„Ja som mala veľké šťastie na manžela, také, aké má - dovoľm si povedať - máloktorá žena. I keď sú tu už dva roky, čo zomrel, ťažko mi prichodí zmieriť sa s tým, že už nie je medzi nami,“ hovorí pani Milka. Aj synovia sa im vydarili. Starší - Miroslav je lekárom v detskom kardiocentre v Bratislave, mladší - Vojtech je gréckokatolíckym kňazom, kaplánom vo Vranove nad Topľou a odborným asistentom na GTFUP v Prešove. Po matke zdedil výtvarný talent a lásku k umeniu.

„Najradšej mám krajinomalbu s jej starou architektúrou. Námety mi poskytuje okolie Karpát. Som nadšená skutočnosťou, že táto krajina a jej architektúra sú úzko späté s človekom, s jeho zvykmi, s tým, aké má obyčaje. Rada maľujem folklór Zemplína - to je moja zvlášť obľúbená tematika. Ale rada si sem-tam aj trochu oddýchnem. Vtedy si na takú hodinku sadnem ku klavíru a spustím svoje obľúbené skladby.“

„Jej umelecká tvorba je harmonickým súzvukom strún srdca, nekonečnou stupnicou zážitkov a experimentov. Jej diela jednoznačne vyjadrujú lásku k zemplínskemu folklóru, dreveným kostolíkum východných cirkví či cyrilometodejskému odkazu,

sú v súčasnej kríze hodnotovej orientácie človeka obzvlášť aktuálne. V čase, keď náš život stále viac ovplyvňuje technický pokrok, maliarka väčšmi zdôrazňuje rámec ľudskej existencie, poetickú krásu národopisných a duchovných tradícií. Svoje námety stvára maľbou, kresbou, grafikou, ilustráciou i v textilnej tvorbe - gobelíne, art protise a v rozličných maliarskych žánroch ako je krajina, zátišie, figurálna maľba, sakrálne motívy alebo veduta (vyobrazenie pohľadu). Neodmysliteľnou súčasťou jej tvorby je aj ľudová slovesnosť vyjadrená v tanci,“ tak o jej umení hovorí kurátor výstavy v Bardejove a Trebišove PhDr. Juraj Žadanský, CSc.

„Teraz, keď už som sama, naskočím do autobusu a pekne po svojich si idem vytipovať motív. Hneď si urobím aj jednu-dve skice a keď už pocitujem hlad, v dedinskej krčme si dám niečo malé, kúpim si ešte čokoládu, porozprávam sa tam s ľuďmi a je nám spolu dobre. A potom už ledva čakám, ako si motív z prírody v ateliéri voľným rukopisom expresívnou farebnou kompozíciou preniesim na plátno.“

Tak ako jej možno udeliť epiteton constans (a zároveň i ornans) - „maliarka Zemplína“, tak epiteton dostal aj „básnik Zemplína“ Mikuláš Kasarda. Pred pár rokmi jej venoval pôsobivú, „akurátnu“ báseň.

Kde iba ťarcha dní na naše plecía tlačí
a každý krok je stupaj po bodliaci,
tam štetec preorie úhory života
a z brázd sa nádhera brieždenia mihotá.

Výstavy doma i v zahraničí

„Časť nových kreácií L. Lakomej dokumentuje jej tvorivú schopnosť povýšiť videnu skutočnosť aj do kvalitatívne iných a z pohľadu návštevníkov výstav prítlačivejších polôh zobrazovania, než akými spochiatku upozorňovala na svoj talent. Pokročila najmä v úsilí o pôsobivú tvarovú skratku maľovaného motívu.“ (PhDr. Imrich Groško k výstave v samotných Michalovciach.)

Ludmila Lakomá-Krausová sa už ako mladá výtvarníčka autorsky zúčastňovala na kolektívnych výstavách i na plenéroch. (Plenér je spôsob maľovania vo voľnej prírode takými farbami, aké sú na plnom slnečnom ožiarení.) Neskôr už bola na mnohých plenéroch a sympóziách aj spoluorganizátorkou. Už takmer šesťdesiatkou sa dá označiť počet samostatných výstav jej obrazov, v zahraničí ich mala osemnásť - v Maďarsku, v Poľsku, na Ukrajine, v Rakúsku, v Taliansku i v Česku. So svojimi prácami sa zúčastňovala aj na spoločných výstavách a plenéroch, za tie roky ich bolo dohromady viac než 140. Za originálnu umeleckú reprezentáciu zemplínskeho regiónu a Slovenska v zahraničí prišli aj viaceré ocenenia. Pred desiatimi rokmi to bola Cena primátora Michaloviec, o šesť rokov na to Cena predsedu Košického samosprávneho kraja a medaila Zemplínčan roka a pred tromi rokmi cena Fra Angelica.

„Maľovanie je pre mňa šťastie. A šťastie, to je nádherný tovar. Čím viac sa rozdáva, tým viac ho máme.“

Jolana Kolníková

kroniku a brali si za povinnosť organizovať všetko kultúrne dianie v obci. Zaslúžili sa o to, že Zalužice pravidelne navštevovali významné slovenské osobnosti ako napríklad Dezider Kardoš a Bartolomej Urbanec - hudobní skladatelia, spisovateľ Rudo Moric, maliar Martin Benka, ale i Karel Plicka, etnograf, sem rád chodieval. Jej matka veľmi pekne kreslila. Keď mala voľnú chvíľku, venovala ju výtvarnému umeniu. Ludmilka ju pritom už ako dieťa so záujmom sledovala a rada potom aj napodobňovala.

Aké iné než učiteľské povolanie?

Keďže jej rodina bola i v minulosti samý pedagóg, staršia z dcér rodičov Krausových si tiež vybrala učiteľské povolanie. A po maturite na Strednej pedagogickej škole sa prihlásila na prešovský Pedagogický inštitút a zapisala si predmety matematika a výtvarná výchova. Vzdelanie si potom ešte rozšírila a získala doktorát z výtvarnej pedagogiky. Neskôr absolvovala